Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliserings-projekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

PRØVEN

FORENINGENS MEDLEMMER
ØNSKES EN RIGTIG
GLÆDELIG JUL
OG ET GODT NYTÅR
AF *BESTYRELSEN*
OG *REDAKTIONEN*

FREDERIKSVÆRKEGNENS
HISTORISKE FORENING

December 2017 - 14. årgang, nr. 58

Foreningen

Formand

Bent Petersen
Skovbrynet 10
3300 Frederiksværk
Tlf. 4774 6426
bepetersen@hotmail.dk

Kasserer

Carl Jensen
St. Havelsevej 92
3310 Ølsted
tlf. 4774 9335

Redaktør af *Prøven*

Jørgen Tved
Skansevej 30B
3390 Hundested
tlf. 4777 0023
tved@email.dk

Bestyrelsesmedlemmer

Jytte Bloch-Kelsen
Lynghøjvej 24
3390 Hundested
Tlf. 4581 9695
jytte-bloch-kelsen@privat.dk

Henning Petersen
Hejrestien 6
3310 Ølsted
Tlf. 5143 0551
henning_petersen@mail.tele.dk

Peter Ahlburg
Karlsgavevej 48
3300 Frederiksværk
tlf. 4777 0146
mc_allemann@yahoo.dk

Erik Kragh
Gl. Møllevej 7
3300 Frederiksværk
Holth.Kragh@outlook.com

Medhjælper for bestyrelse
Jan Larsen
Astersvej 8
3310 Ølsted
jplarsen2@hotmail.com

Kontingent 2017

Personligt medlemskab	150,- kr.
Husstandsmedlemskab	225,- kr.
Firmaer og institutioner	500,- kr.
Firmaer (under 6 ansatte)	250,- kr.

Det er nemmest for foreningen, hvis man indbetaler via netbank:
Reg.nr. 1551 kontonr. 3572519309
i Danske Bank.
Husk at anføre navn og adresse på indbetaler!

Redaktionen

Jørgen Tved (ansvarshavende), Jørgen Lassen, Jytte Bloch-Kelsen, Erik Kragh, Jan Larsen, Bent Petersen.
Layout: Torsten Møller Madsen, *inteko.dk*
Tryk: G L Tryck, oplag 450
ISSN: 1604-0678. Titel: Prøven

Foreningens e-mail: *mail@frvhistorie.dk*
Hjemmeside: **www.frvhistorie.dk**

Stof til næste nummer af *Prøven* bedes indsendt snarest. Vi tager forbehold for indsendte læserindlæg, som ikke nødvendigvis er udtryk for foreningens holdning.

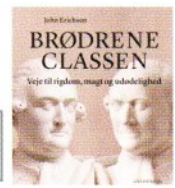
I dette nummer

Frederiksværks gamle posthuse side 4

Indvielse af QR-koder i Liseleje side 10

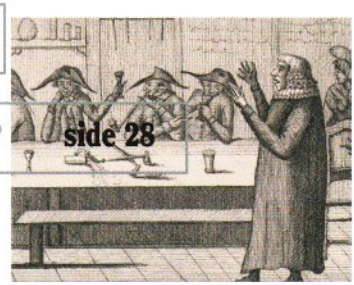
Slavernes kyst – Slavernes skibe – Slavernes øer side 15

Classen-brødrene side 18

Grønland efter Danmarks besættelse side 26

Historieforfalskning? side 28

Efter foredraget om Knud Rasmussen side 34

Om kvinder på en mandearbejdsplads side 36

Melby Kirke i Strø Herred side 38

V3 udstillingen er slut side 40

Foreningens arrangementer side 44

Frederiksværks gamle posthuse

Fortælling om de første tider med breve og telegraf

Den 11. oktober fortalte *Eva Wistoft Andersen* om Postvæsenets historie – helt fra Christian IV og frem til i dag. Redaktionen spurgte, om Eva kunne skrive en artikel til *Prøven* om emnet. Og mon ikke: I stedet for at lave uddrag fra det – i øvrigt meget spændende foredrag – fik vi sendt nedenstående flotte bidrag til vores lokalhistorie.

Eva Wistoft Andersen er museumsinspektør og cand.mag. Hun arbejder på *Enigma, Museum for Post, tele og kommunikation* på Østerbro i København.

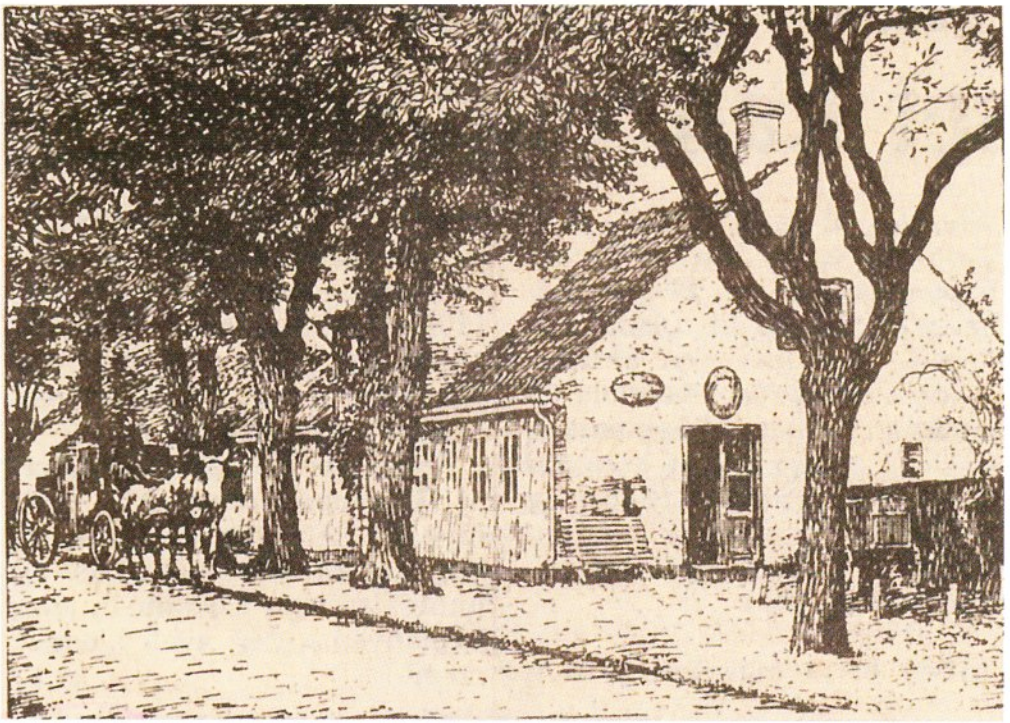
Enigma har et levende web-sted med mange oplysende artikler – klik ind på http://www.enigma.dk/

Og Enigma er et museum, der er under opbygning, og allerede nu også rummer et spisested, en butik, et posthus og en scene. Et besøg værd!

Enigma er i øvrigt navnet på den kodemaskine, tyskerne under 2. verdenskrig benyttede til af kryptere deres meddelelser til hæren. Museet har et meget velbevaret eksemplar.

Foreningen er Eva megen tak skyldig!

I juli 1845 blev der for første gang oprettet en kongelig postekspedition i Frederiksværk. Byens første postkontor havde til huse på Torvet i en ejendom, der lå mellem Arsenalet og restaurant Skovlyst. I 1878 flyttede posthuset ned i Strandgade i en ejendom, der stammede fra ca. 1798. Huset var efter sigende ikke videre præsentabelt, slet ikke i sammenligning med naboen, Toldkammerbygningen. Den store forskel blev bemærket, og det skulle have berørt postekspeditøren i en sådan grad, at han i 1898 lod ejendommen rive ned, og på samme sted opførte et nyt posthus. Men pladsen i huset i Strandgade blev med åre for trang og postvæsenet ønskede at rykke tættere på jernbanen, så i 1919 lejede postvæsenet for en periode på 99 år et areal ved Classensvej af Hillerød-Frederiksværk Jernbanen. Og her opførte

Det ikke videre præsentable posthus i Strandgade.

etaten i 1920 posthuset efter kgl. Bygningsinspektør Magdahl-Nielsens streg og anvisninger.

Det er ikke mange billeder, vi har fra Frederiksværk på ENIGMA museum for post, tele og kommunikation, men i arkivet ligger der en sjov beskrivende artikel. Artiklen blev bragt i Dansk Post- og telegraftidende, 27. februar 1944 i forbindelse med at Frederiksværk Telegrafstation fyldte 75 år og fortæller om postmester Frederik Peter Jensens (1839-1893) liv og levned i Frederiksværk.

"Byens første Telegrafbestyrer var Postmester og Lotterikollektør Fr. P. Jensen [...] Posthuset laa dengang paa Torvet [...] og her blev telegrafen ogsaa installeret. Postmester Jensen havde en Elev paa 14-15 Aar til

Postmester Frederik Peter Jensen

Hjælp, hed det sig, men i virkeligheden var det Eleven, der var "Mester" for det hele, baade Post, Telegraf og Lotteri. Da Telegrafen arriverede i 1869, hed Eleven Otto Hansen. Han kom senere til Viborg og Thisted og blev derefter Postmester i Aabybro og til sidst i Rudkøbing. Paa sine gamle Dage slog Postmester Hansen sig ned paa "Værket", hvorfra hans Udgang havde været [...].

Det var, i hvert Fald set med Nutidens Øjne, idylliske Dage i den gamle Fabriksby ved Aaen under Trækronerne omkring 1870, og det prægende ogsaa Livet paa Telegrafstationen. Postmester Jensen var Ungkarl og havde en Lejlighed i den Ende af Huset, der vender op mod det nuværende "Skovlyst". Post og Telegraf holdt til i et Lokale ned mod Arsenalet. Postmesteren førte ikke egen Husholdning, men spiste paa Gæstgivergaarden, det nuværende Hotel "Frederiksværk", paa den modsatte Side af Torvet hos Gæstgiver Heilmann.

Morgenmand var Jensen ikke. Eleven lukkede Kontoret op, og naar Mester viste sig noget op ad Formiddagen efter Frokosten paa Gæstgivergaarden, var det gerne for at sige, at han gik en Tur. Han var ivrig Jæger, og om Efteraaret var han altid til at træffe i Skoven med Hund og Bøsse.

Noget over Middag afgik Diligencen til Hillerød – Frederiksborg, sagde man – og havde Postmesteren ikke andet at tage sig for, ekspederede han selv den og fik sig en Passiar med de rejsende, hvis de da var

Eleven, der var "mester" for det hele. Otto Frederik Hansen (1861-1932), fotograferet omkring 1904.

fornemme nok til at indlade sig med.

De faa Landliggere, der kom til Byen for saa mange Aar siden, boede ikke som nu i Pensionat eller i egne Villaer, men holdt til paa Gæstgivergaarden, og blandt dem havde Postmester Jensen mange Venner, som kom og sludrede med ham paa Kontoret, naar han var hjemme.

Da Telegrafen kom, maatte Postmesteren lægge sine Vaner om, men kun til at begynde med. Han fik nemlig snart lært Eleven at telegrafere, og saa var der atter gode Dage. Mange Telegrammer har der dog næppe været at besørge de første Aar,

Posthuset i Strandgade, bygget i 1898.

og i 1875, da 27 Beboere ansøgte om at faa "fuld Dagtjeneste" paa Telegrafstationen, afslog Telegrafdirektøren deres Andragende, med den Motivering, at der "kun blev indleveret gennemsnitlig to Telegrammer om Dagen". Maaske kom der i Ny og Næ en Skipper, der laa her med sin Skude, og vilde telegrafere eller der kom en Ordre til Militæret. Om Efteraaret i Sildetiden havde man mest travlt, men nogen Fredsforstyrrer var Telegrafapparatet sjældent.

Kun paa Valgdagen var Postmester Jensen interesseret i, hvad Telegrafen meldte. Valgresultaterne slugte baade han og Eleven, mens Apparatet tikkede, og de skiftedes til at løbe over paa Gæstgivergaarden med dem til de Honoratiores, som var samlet der.

Denne Idyl holdt brat op i 1878, da Postmester Jensen forlod Frederiksværk for at overtage Postmesterembedet i Frederikssund. Det var i Trods, han rejste herfra, og han fortrød vistnok mange Gange senere, at han ikke var blevet, hvor han var.

Som altid, naar Kongen havde fødselsdag, samledes Byens Spidser til Festmaaltid paa Gæstgivergaarden. Ved Stegen talte Birkedommer Hvalsø-Møller for Kongen. Han var ikke nogen stor Taler, og det vidste han godt selv, men han kunde ikke lide, at andre lod sig mærke med det. Birkedommerens Tale var baade bred og lang,

Personalet opstillet til fotografering omk. århundredskiftet foran posthuset i Strandgade.

og man kedede sig bravt. Rundt omkring Bordet holdt man sig dog nogenlunde skadeløst ved i Stilhed at pokulere [dvs. at skåle] med hinanden. Postmester Jensen vilde under denne Ceremoni skænke for sin Sidemand, men da Sidemanden ikke vilde have mere, udbrød Postmesteren "Sikke noget Sludder" Birkedommeren troede imidlertid, at Replikken var møntet paa ham og hans Tale...

Af den Episode opstod et bittert Fjendskab mellem Postmesteren og Birkedommeren. Byen blev delt i to Lejre, og til sidst kunde Postmesteren ikke "nære sig" [dvs. erhverve sig sit livsophold] i Byen, som han selv udtrykte sig, men rejste sin Vej [...].

Enigma museets Enigma maskine

Det nye posthus ved banen, indviet 1920.

En grønlænder kommer til byen

Nu, hvor vi omtaler *Frederiksværk Posthus*, kan vi med glæde fortælle, at Historieforeningen i 2018 vil udgive en bog af en af posthusets mangeårige medarbejdere, *Astrid Lynge Larsen.*

Astrid kom hertil den 1. februar 1953, en måned før sin 19 års fødselsdag. Hun kom fra Grønland via en uddannelse i Postvæsenet i København og var i mange år assistent på posthuset.

Astrid fortæller om kolleger og om de mennesker, hun mødte i byen. Om forretningerne, om jernbanen, om bylivet.

I *Prøven nr. 48* fortalte Astrid en fin lille

historie om *Erland Gribsø*, der i mange år var filialredaktør for Frederiksborg Amtstidende.

Indvielse af QR-koder i Liseleje

Smart formidling af historie og miljø

Lørdag den 25. november 2017 var der indvielse af QR -koderne (Quick Response), som findes på fine emaljeskilte ved udvalgte huse i byen. En QR-kode er en todimensionel stregkode, der kan læses af en mobiltelefon. Det kræver blot at man har installeret en QR App på telefonen.

Scan koden!

De har valgt de første fem huse, som er meget synlige i byen. Det er planen, at der hvert år udvides med yderligere et antal gamle huse, og faktisk er der allerede kommet et sjette hus med. Foreningen *Vennerne* har støttet projektet med 5.000 kr., men der er alene brugt penge til emaljeskiltene.

Når byens borgere og gæster skanner koderne, kan de lytte til eller læse de faktuelle oplysninger om husene, få små sjove fortællinger og se gamle billeder. Projektet er under stadig udvikling og fungerer som et levende projekt, hvor der er mulighed for løbende at lægge nye oplysninger, fotos og anekdoter ind.

Det spændende og inspirerende materiale om Liseleje ligger på hjemmesiden www.liselejeQR.dk, og det er herfra, at det kan ses på smartphone, Ipad, tablet og PC.

Projektet er udarbejdet af Kirsten Hauge Kjærgård og Alice Skauby fra foreningen *Vennerne* og Anouschka Andersen fra www.liselege.dk (stavet med "g") og *Foreningen Klassisk Badeby* i samarbejde med Jørgen Lassen fra foreningen *By og Land Halsnæs*.

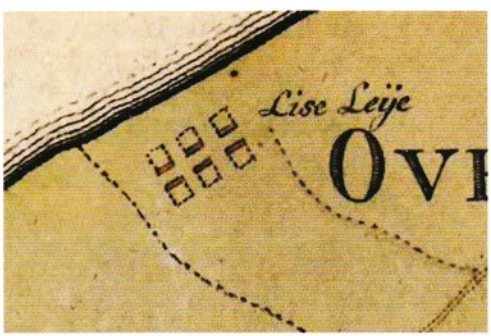

O. C. Wessels kort, stukket af J. G. Winckler i 1766-1767, som ajourføres år efter år. Øverst ses markeringen af Liseleje. Det må være det første kort, hvor Liseleje optræder.
Udsnittet på næste side er en forstørrelse af dette kort.

Liselejes historie

Liseleje er etableret i 1784-1787 på initiativ af hans Excellence, generalmajor *Johan Frederik Classen*, grundlæggeren af det militærindustrielle Frederiks Værk og ejer af godset, der endte med at omfatte sognene Kregme, Vinderød, Melby og Torup. Formålet med etableringen af Liseleje var at skaffe frisk fisk – også til arbejderne på Frederiks Værk og de to hovedgårde Grønnessegård og Arresødal.

Classen tegnede simpelthen seks huse på et landkort, og besluttede, at der skulle ligge et fiskerleje, fordi han gerne ville have flere forsyninger af fisk. Han kaldte det Lise Leje efter sin steddatter Anne Catherine Elisabeth Iselin, som blev kaldt Lise.

De 6 huse er bygget over to omgange, de første fire i 1784-1785 og siden i 1787-1791. Af de fire første er vi så heldige, at de tre af dem stadig består, nemlig Pæretræet, Liselejevej 58, Rytterhuset i nr. 56 og Det Gule Hus eller Edvards Hus i nr. 54 – opkaldt efter fiskeren Edvard Petersen

Udsnit af O. C. Wessels kort, stukket af J. G. Winckler i 1766-1767, formentlig en udgave fra 1786

(født 1892). Vi ved, at det 5. hus i Liseleje blev taget i brug i august 1787.

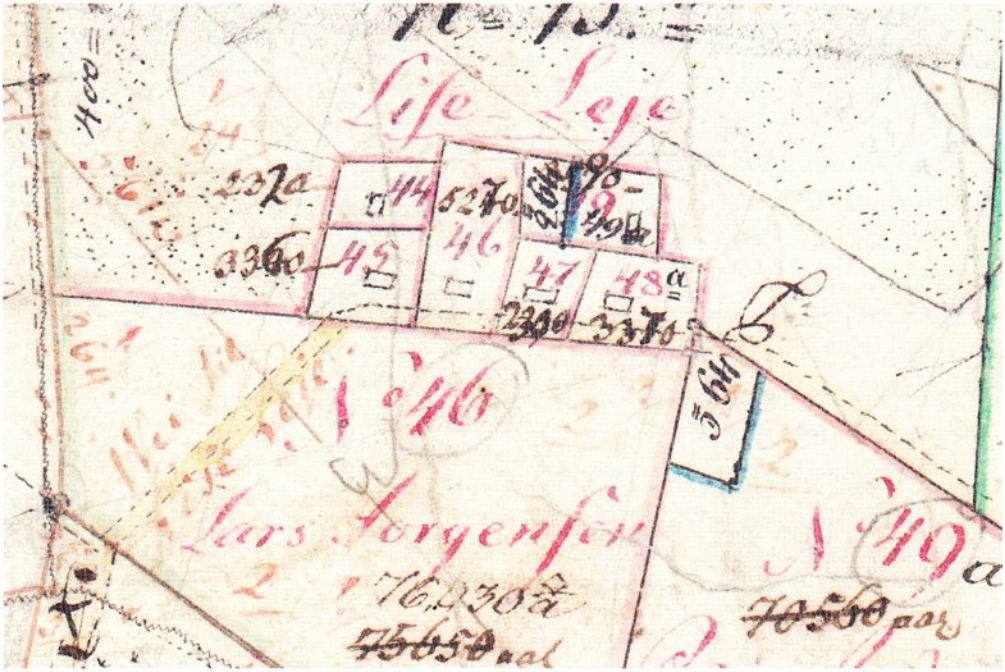
De fire af husene lå med gavl ud mod en nyetableret vej, Liselejes hovedgade, som senere blev til Liselejevej.

De to huse mod stranden (matr. nr. 44 og 49) var beboet af strandryttere. Det næstsidste hus mod vest ved vejen (matr. nr. 46) var beboet af endnu en rytter, og de tre øvrige (matr. nr. 45, 47 og 48) var beboet af fiskere. Til hvert af husene var knyttet et jordstykke syd og sydvest for Liselejevej.

At Classen havde store ambitioner med hensyn til Liselejes udvikling ses på en udgave af kortet, som formentlig er fra 1786. På det kort er der tegnet ikke mindre end 12 huse.

Langsom udvikling

Liselejes udvikling er i starten umådelig langsom. Ifølge folketællingerne er der i 1789 4 familier i Liseleje, i 1801 er der 6 familier, i 1840 er 10 der familier i 8 huse,

Udsnit af matrikelkortet over Melby fra 1809-1859. På kortet ses de 6 matrikler, som blev til Liseleje.

i 1860 er der 12 huse, i 1870 godt 100 personer i 17 huse og i 1890 25 familier i 24 huse.

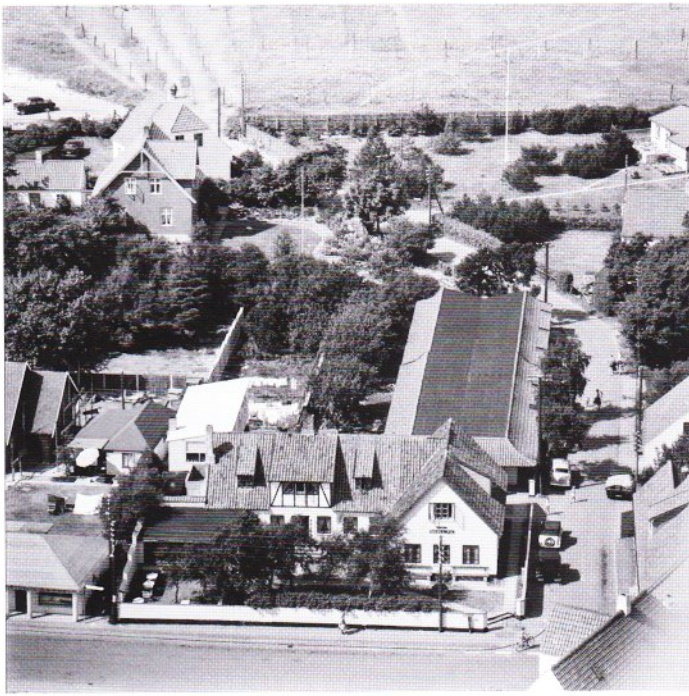
Det er i øvrigt karakteristisk, at mange af beboerne er efterkommere af de fire store fiskerslægter: Olsen, Rasmussen, Frederiksen og Hagelund. Navne, der også er brugt til flere af vejene i byen. Hagelunds ophav er dog en håndværker, hjulmanden John Adolf Hagelund, der kom til Liseleje i 1860, men hans søn blev også fisker, og en datter giftede sig med en fisker.

Vi skal helt frem til århundredeskiftet 1900, før der for alvor kommer gang i Liselejes udvikling. Og det er ikke fiskerhuse, men pensionater og villaer til landliggere, det handler om.

Landliggere og pensionater

Flere af fiskerne begynder at leje deres huse ud til landliggere i sommerperioden. Af *Poul Westphalls* bog i anledning af Liselejes 200 års jubilæum fremgår, at fisker Carl Rasmussen fortæller: "*En dag jeg vendte hjem efter fiskeriet, sagde min kone: Carl, jeg har serveret mad for nogle københavnere i dag, og de var glade for det – skal vi ikke åbne et pensionat?*"

På den baggrund bliver pensionat Liseleje etableret i Carls fiskerhus, som i 1900 bliver udvidet af samme grund. Og i 1920

Luftfoto af Liselængen fra 1959.
Foto: Det Kongelige Bibliotek, Sylvest Jensen Luftfoto.

bliver det revet ned og erstattet af en toetagers bygning, som vi ser den på Liselejevej 52.

Andre fiskere får samme idé, og yderligere fem pensionater etableres, *Strandgården*, *Lisebo* og det store *Strandhotellet* på Classensvej samt *Kattegat* på Liselejevej. Og det 7. pensionat bliver etableret i 1935, da murermester Martin Gant af Hans Pedersen køber fiskerhuset "Hjem" på Liselejevej 62, og det er som bekendt blevet til *Liselængen*. Liselængen er det eneste af de syv pensionater, der har overlevet, nu under navnet *Liseleje Badehotel*.

Når man som relativt velstående år efter år holder ferie i Liseleje, opstår nemt den tanke, at man kan opføre en sommerresidens, og det sker også.

Sommerhuse

Allerede i 1898 erhvervede handskemager Larsen en grund af Lisegårdens jorder og opførte den stilfulde bygning "Klithuset", nuværende Kystvej 46. I flere år knejsede "Klithuset" i ensom majestæt ude ved havet, og de lokale beboere har givet fundet det sært, at handskemageren så det som attraktivt at have sommerhus dér.

Lokalt er man jo vokset op med den barske natur: sandede jorde uden nævneværdige vækster, klitter, marehalm og det hav, der gav brød på bordet ved et arbejdsomt fiskeri.

Men især københavnerne kunne se naturværdierne, og snart kom der mere fart i landliggerlivet for det bedre borgerskab, og "Klithuset" fik selskab af mange andre spændende bygninger med interessante beboere. Ikke mindst på grund af den nemmere adgang ved etableringen af jern-

Postkort med foto af Klithuset på Kystvej

banen Hillerød-Frederiksværk i 1898.

Efter jernbanens forlængelse til Hundested i 1916 - altså for godt 100 år siden - forstærkes udviklingen yderligere, og i vejviseren for Liseleje fra 1923 er i alt opregnet 93 ejendomme.

I 1930'erne er der fyldt godt op med sommerhuse på de mange udstykninger omkring Liseleje, men der findes endnu mange marker uden bebyggelse.

Sommerfester

Fra 1941 starter traditionen med fodboldkampe i Melby mellem landliggere og lokale, og det bliver starten på en 20-årig periode med store sommerfester i Liseleje. Det er nok den mest festlige periode i Liselejes historie, og den er med til at gøre Liseleje kendt og attraktiv på landsplan.

Med øget velstand i anden halvdel af 50'erne og i 60'erne fortsætter udviklingen med flere sommerhuse, som også bliver stimuleret af længere ferie. Ser man på et luftfoto fra 1967 er Liselejes omegn fuldt udstykket med området ved Aakjærsvej som det sidste.

Der kan fortælles meget mere om tiden herefter: erhvervslivets udvikling, butikkerne, caféerne, spisestederne og borgerforeningens mange aktiviteter, nye initiativer og traditioner, men det vil komme på hjemmesiden www.liselejeqr.dk efterhånden.

Lokalhistoriker Jørgen Lassen

Slavernes kyst – Slavernes skibe – Slavernes øer

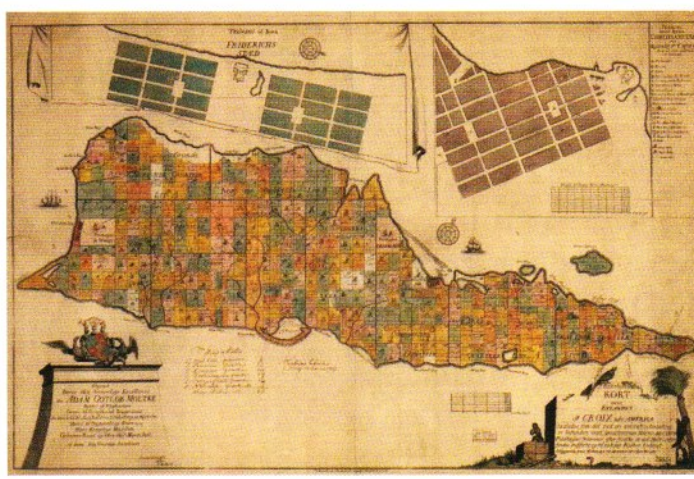
Bent Petersen om De Dansk-vestindiske øer

Kan du huske Thorkild Hansens fremragende trilogi (1967, 1968 og 1970) om en periode i Danmarks historie, som vi i dag ikke synes er særlig glorværdig, og som mange mener, at vi bør undskylde over for de efterfølgere, som i dag lever på de Dansk-vestindiske øer? Ja, i år er det 100 år siden, at Danmark efter en afstemning valgte at sælge øerne St. Thomas, St. Croix og St. Jan til USA for 25 millioner dollar. Nej, øernes befolkning blev ikke spurgt. De blev solgt, og øerne heder i dag *US Virgin Islands.*

Thorkild Hansens trilogi er faktuelle beskrivelser af historiske kendsgerninger om danskejede skibe, der med en last af "negergeværer" og brændevin sejlede til Afrika for at bytte geværer og alkohol med afrikanere, som var indfanget af afrikanere i nabobyen. Det var ikke hvide mænd, som gik på jagt efter sorte mænd og kvinder, men udelukkende et spørgsmål om varebytning. "Varer" som skulle sejles til Vestindien for at blive solgt til plantageejere, der skulle bruge arbejdskraften ved dyrkningen af sukkerrør til fremstilling af en sukkermasse, der skulle sejles til Danmark for at blive raffineret til sukker, der kunne eksporteres til lande, der ikke havde kolonier.

Denne for Danmark så givtige udnyttelse af sort arbejdskraft tog sin begyndelse i midten af 1600-tallet og var en kilde til opbygning af enorme formuer, dels for det danske kongehus, dels for plantageejerne og dels for skibsejere. Det antages, at omkring 100.000 afrikanske indfødte blev solgt af danskere i Vestindien på auktioner. Men eftersom blot en ud af fire kom levende frem, har Danmark transporteret

Jens Mikkelsens Becks kort over Skt. Croix fra 1754.
WikiMedia Commons

over 400.000 over Atlanterhavet til et liv med hårdt arbejde, piskning, seksuel udnyttelse, afsindig brutale straffe for den mindste forseelse og et livsforløb på ca. 10 år, selvom det var unge og fysisk stærke mennesker, der ankom til øerne.

I hundredvis blev de anbragt – ofte totalt nøgne og lænkede – under dæk, og det er ganske forståeligt, at selvmordsraten var høj, dels ved at springe overbord, hvis lejlighed bød sig, dels ved at skære egen strube over eller ved at indtage medbragt gift. I *Slavernes Skibe* side 24 og 25 er der en meget beskrivende illustration af, hvorledes hver en kvadratcentimeter af pladsen blev brugt til at stuve så mange som muligt sammen på den begrænsede plads, der var på skibene.

Trekantsruten

På en kold og mørk novemberaften her 100 år efter vi solgte øerne, kom forfatteren *Mich Vraa* til *Frederiksværk Bibliotek* for at fortælle om den trilogi, der i romanens fiktion beskriver de rædsler og grusomheder, vi danskere så gladelig var med til for at puge rigsdaler sammen i hobetal. I 2016 udkom *Haabet*, der er en fortælling om slavefregatten Haabet, hvor et blodigt oprør blandt de sorte i skibet får vidtrækkende følger for romanens hovedpersoner. I 2017 kom efterfølgeren: *Peters Kærlighed*, hvori læseren får en yderst nuanceret beskrivelse af *Peter von Scholtens* livsforløb fra han i 1848 som ung kaptajn i hæren indgår en pagt med *Frederik VI* på et ufrivilligt og iskoldt ophold på Sprogø, til han i 1848 som generalguvernør siger ordene: *Now you are free*, og dermed gjorde en ende på slaveriet i Dansk Vestindien. Den tredje roman, med titlen *Faith*, er ved at blive skrevet og forventes at udkomme i 2018. Vi er mange, der venter i spænding.

Krudt og kanoner fra Frederiksværk

Det var ikke ufarligt at sejle med slaver. Pirater var også dengang en fare for skibene, så der var kanoner om bord, og krudt, henved 20 tons til en tur på trekantsruten. Der skulle jo hele tiden saluteres ved an-

Generalguvernør Peter von Scholten, 1784-1854.
WikiMedia Commons

komst og afrejse samt som hilsen ved møder til havs med andre sejlende. Krudtet kom her fra Frederiksværk, og kanonerne, der blev støbt i Gjethuset, findes stadig på øerne i Vestindien. En del af publikum til foredraget havde ved selvsyn besigtiget dem.

Selvom Peter von Scholten var gift med Lise, som han ligger ved siden af i mausoleet på *Assistens Kirkegård* i København, så levede han i 20 år sammen med mulatten *Anna Heegaard* på Sankt Croix. Gad vide, om der er familiebånd mellem hende og Heegaard fra Frederiksværk? Von Scholten er en farverig påfugl, som bliver meget levende i Vraas beskrivelse, og det er trist at læse om hans endeligt efter udmarvende retssager og ensomhed i det kolde København. Han dør hos sin datter Elisabeth i Altona den 26. januar 1854.

Sukkerrør

Jeg har aldrig været på de Vestindiske øer, men ved at læse Mich Vraas beskrivelse af det udmarvende arbejde på sukkerrørsmarkerne, kom jeg i tanker om, at jeg i 1980 på Sri Lanka har filmet, hvorledes sukkerrør blev høstet, og hvordan rørene blev kværnet gennem en mølle, hvorefter sukkersaften blev kogt i store kar over åbne bål i tropeheden. Resultatet blev en sukkermasse, som er det sødeste, jeg nogensinde har smagt. Arbejderne på denne sukkerfabrik var ikke slaver, men glade og venlige mennesker, der stolt viste mig transformationen fra meterhøje, tørre stængler til det sødestof, som vi mennesker stadig holder af at indtage.

Grusomheder og ondskab

Det var ikke en dans på roser at blive fanget, solgt og fragtet til en ukendt skæbne i månedsvis ombord på et skib for at møde hvide mænd, der med pisk stillede krav om umenneskelig hårdt arbejde under en brændende sol, under anvendelse af modbydelige straffe for den mindste forseelse. Mich Vraa beskriver disse lidelser med stor indlevelse, og jeg spurgte ham om, hvorledes det havde påvirket ham at berette om disse forhold, og han svarede, at han efter 15 år som journalist på *Ekstra Bladet* var godt galvaniseret.

I dag kan det være svært at forstå det menneskesyn, som medførte disse pinsler for andre mennesker. Men vi må huske på, at det skete i en tid, hvor vi her i Danmark levede med Stavnsbåndet, som var indført for at sikre arbejdskraft til fæstegårdene og til militæret. Et yndet torturredskab til afstraffelse for en forseelse var Træhesten, som kunne invalidere en mands underliv, især hvis også "stigbøjlerne" blev anvendt: Tunge lodder bundet til fødderne, så presset mod underlivet blev forøget, og staklens pinsler desto værre. Ja, vi var søde mod hinanden vi mennesker – dengang! Både herhjemme og i vore kolonier.

Bent Petersen

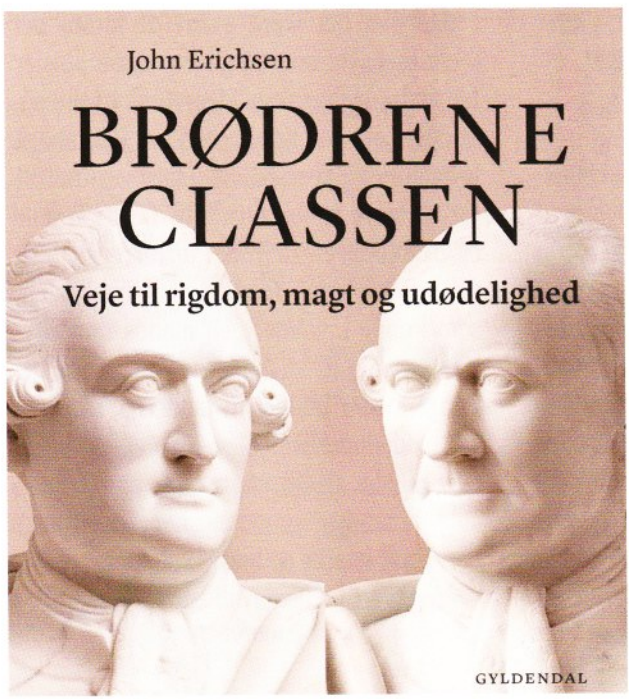
Classen-brødrene

Lokalhistoriker Jørgen Lassen anmelder den nye bog

I anledning af *Det Classenske Fideicommis* 225 års jubilæum udkom den 14. september 2017 på Gyldendals Forlag bogen *Brødrene Classen, Veje til rigdom, magt og udødelighed*, forfattet af museumsmanden *John Erichsen*.

Biografien har været undervejs i tre år med studieophold i Oslo og Paris og grundige arkivstudier. Det samlede budget for bogen er på 1,5 mio. kroner, hvoraf halvdelen er betalt af *Augustinusfonden* som et tilskud.

Bogen, som er på 324 sider, blev præsenteret ved et privat arrangement den 10. september 2017 på godset *Corselitze* med deltagelse af dronning Margrethe, som også har skrevet forord til bogen. Præsentation for pressen fandt sted i J.F. Classens oprindelige bolig, Amaliegade 40 i København.

Brændte arkiver

Det er ikke første gang, at Johan Frederik Classens (1725-1792)liv og virke beskrives. Industrihistorikeren *Camillus Nyrop* (1843-1918) gjorde det i 1887 over 600 sider med bogen *Johan Frederik Classen, skaber af Frederiksværk og stifter af det Classenske Fideikommis.*

Kvindesagsforkæmperen, amatørhistorikeren og betroet fuldmægtig i Det Classenske Fideicommis, frøken Astrid Paludan-Müller (1873-1930) gjorde det i 1923 over 315 sider i bogen

Camillus Nyrop (1843-1918), forfatter af den første biografi; Johan Frederik Classen, skaber af Frederiksværk og stifter af det Classenske Fideikommis. 1887.

Generalmajor Classen, 1725-1792, udgivet af Det Classenske Fideicommis.

Mens Nyrop først og fremmest beskæftiger sig med Classens industrielle virke, prøver Paludan-Müller at trænge ind bag Classen. Allerede i forordet må hun imidlertid konstatere, at "*De Oplysninger, der foreligger om General Classens private Liv, er faa og meget utilfredsstillende*". Paludan-Müller refererer bl.a. til en registreringsforretning på Arresødal i dødsboprotokollen: "*Derefter igiennemsaae Vi en stor Deel af Papiirerne, casserede og brændte de forefundne til Oplysning ubrugbare...*"

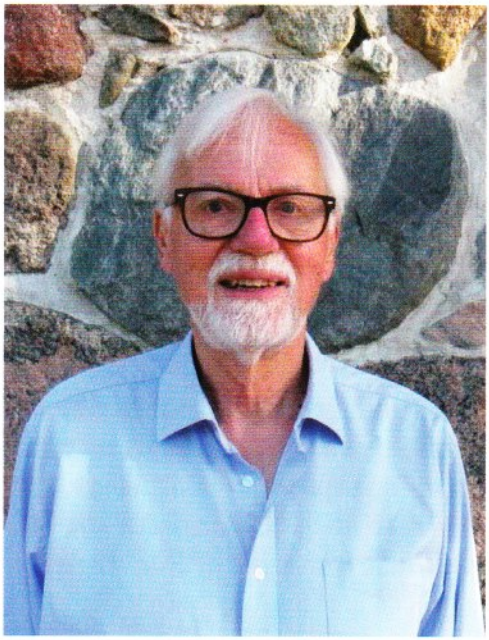
Paludan-Müller skriver endvidere: "*Hvorfor disse private Sager samt Generalens private Regnskabsbøger og hans Forretnings Hovedbøger ikke har maattet nå Efterverdenen, kan der som sagt ikke gives fyldestgørende Svar paa, - død Mand og brændte Papirer bærer jo ikke Vidnesbyrd.*"

Endelig bemærker Paludan-Müller, at bogens "*Skildring af Generalen og hans Liv, skønt bygget på positive Oplysninger, kun kan være mangelfuld, men den kan forhaabentlig komme den til gode, der senere er i Stand til at løse ovennævnte Gaader.*"

I tolkningens land

Lad det være sagt med det samme: John Erichsen får ikke opklaret gåderne. Han konstaterer de samme begrænsninger i kildematerialet og skriver i forordet:

"*Den der skriver disse linjer, er ikke forfatter af historiske romaner, men en nøgtern faghistoriker, der har sammenstykket, analyseret og tolket kilderne. I tolkningen ligger det helt afgørende, og her har jeg vovet mig længere ud, end jeg måske ville have turdet som yngre. Efter langvarigt og intenst samvær med de to hovedpersoner udkrystalliserede der sig et billede af deres personlighed og psyke, som førte til, at jeg turde bevæge mig ind i tolkningens land. Det er mit håb, at alene fortegnelsen over de mange kilder, der har været anvendt, borger for, at historikeren*

John Erichsen, forfatter af den nye biografi om brødrene Classen, er født 1942, er cand.mag. i historie og kunsthistorie. Han har en alsidig museumskarriere bag sig, bl.a. som chef for Københavns Bymuseum og Nationalmuseets Afdeling for tiden 1660 til i dag. Nu selvstændig i virksomheden HISTORISMUS.

– i sine forestillinger og tolkninger – har holdt sig inden for det forsvarlige."

Og Erichsen har ret i, at meget i bogen bygger på antagelser, men han kommer alligevel meget tættere på generalen end Nyrop og Paludan-Müller. Især beskrivelsen af ungdommen i Christiania (Oslo) i Norge giver os et bedre billede af, hvilken baggrund de to brødre kom fra. Fortællingen om Katedralskolen i Christiania giver et godt indblik i, hvordan brødrene fik et solidt litterært, sprogligt, musikalsk og religiøst fundament for deres virke.

De senere meget detaljerede fremstillinger af Johan Frederik Classens boliger i Amaliegade, på Corselitze på Falster og i Arresødal, bringer også en større forståelse af og indsigt i Classens liv og dagligdag. Det gælder også de mange oplysninger om generalens bibliotek, samlinger og filantropi m.v.

Kvinderne i Classens liv

I modsætning til Paludan-Müller sætter Erichsen navn på det barn, Ole Pedersen, som generalen fik udenfor ægteskab med *Ellen Mogensdatter*, en gårdmandskone fra Store Havelse. Herom skriver Erichsen: *"Frøken Paludan-Müller beretter som den første – desværre summarisk – om Ellen Mogensdatter, en gårdmandskone fra Store Hagelse (Havels), der fødte en søn med Johan Frederik Classen som fader. Paludan-Müller følte, at tiden var inde til at løfte en flig af det "Tavshedens Slør", der hidtil havde dækket over dette forhold, men på tryk sletter hun alle spor, for det er givet, at hun vidste mere, end hun skrev."*

Erichsen afslører så, at Paludan-Müllers kilde er en afskrift af "Uddrag af: Familiebogen eller Familien Pedersens Historie ... optegnet af August Pedersen, Frederiksværk 1860", som findes i Det Classenske Fideicommis, mens originalen stadig opbevares af familien. På den baggrund kan Erichsen fortælle ret indgående om Ellen

Mogensdatter, og vi får selvfølgelig også en beskrivelse af Ole Pedersen, som ifølge værkets daværende inspektør *Eilert Peter Tscherning* uden sammenligning var "*Stedets fornemste Mester, og hans Betydning for Værket var i bestandig Stigning*".

En anden af Johan Frederik Classens affærer omtales også. Denne gang er det Classens forhold til *Christine Sophie von Gähler* (1745-1792), der som 16-årig blev gift med den 17 år ældre *Peter Elias von Gähler* (1718-1783), der i en periode blev krigsvæsenets øverste chef. Erichsen kan fortælle, at generalfiskal *Peter Uldall* omtaler forholdet som en kendsgerning, og kalder generalinde Gähler for "bekiendt Maitresse af Classen".

Christine Sophie von Gähler (1745-1792). Fra Reverdil, Struensee og det danske hof 1760-1772. København 1916.

Ægteskab

Den tredje kvinde er *Anne Elisabeth Iselin* (1735-1786), niece til Just Fabritius, der var den pengestærke kompagnon ved Classens erhvervelse af Frederiks Værk. Hun blev som 16-årig gift med den 30 år ældre, succesfulde storkøbmand Reinhard Iselin, som i 1776 fik et slagtilfælde, og Anne Elisabeth måtte passe de mange forretninger under mandens sygdom.

Erichsen skriver herom, at hun blev "*...bistået af Classen. De drev handel sammen på Vestindien og havde flere skibe i sameje. Snart gjaldt deres samvær ikke kun økonomi og forretning. På hendes fødselsdag den 20. august 1777 illuminerede han sin ejendom i Amaliegade med 150 lamper. Allerede inden Iselins død i 1781 foretog de juridiske ægteskabsforberedelser. Og samme efterår leverer baronessen nogle få indbogenstande til Classens gård i Amaliegade.*"

Anne Elisabeth Iselin og Johan Frederik Classen bliver gift den 16. august 1783, efter at parret har indgået – en for tiden særpræget – ægtepagt om totalt særeje både i dagligdagen og efter at den ene måtte falde fra.

Efter ægteskabet noterer Vajsenshusets inspektør Jakob Gude spidst, at "*en tidligere irregulær Kjærlighed herved fik sin Afslutning.*" Ægteskabet med Elisabeth blev ret kort. Hun dør allerede den 17. marts 1786.

Uforpligtende forbindelser

Erichsen antyder, at der har været flere kvinder i Johan Frederik Classens liv: "*Vi kender som sagt kun til Classens tre længerevarende kærlighedsforhold, men det udelukker ikke, at der har været andre, mere diskrete, måske korterevarende og uforpligtende forbindelser. Classen havde en enorm kontaktflade, og rige, magtfulde mænd har til alle tider tiltrukket kvinder, så i denne frivole tidsalder med den løsslupne stemning ved hoffet, hvor Classen havde sin gang, har det næppe været vanskeligt for ham at finde føjelige kvinder.*"

Frederiksværk og Arresødal

Af særlig lokal interesse omfatter bogen også en beskrivelse af Frederiks Værk. Det er ikke egentlig industrihistorie, men giver alligevel en godt indblik i forholdene på værket. Det samme gælder beskrivelsen af Arresødal og Vinderød Kirke.

Portræt af Johan Frederik Classen, udført af C. A. Lorentzen. Foto: Jørgen Lassen.

Peter Hersleb Classen

Et helt centralt element i bogen er, at Johan Frederiks Classens 13 år yngre bror, *Peter Hersleb Classen* (1738-1825), bringes frem i lyset. Der fortælles om hans karriere indenfor handel og erhverv i centraladministrationen, hvor han når højt til tops og kan understøtte storebroderens ambitioner. Sideløbende hermed ser vi Peter Hersleb på storebroderens kontor i København med ansvar for mange vigtige funktioner. Det fremgår også, at lillebroderen i vidt omfang støtter Johan Frederik Classen økonomisk med store kreditter.

Paris

Der fortælles om Peter Herslebs embede, forretninger og om hans ægteskab med *Marie Justine Just*, datter af storebroderens kompagnon *Just Fabritius*. Men som følge af statskuppet i 1784 bliver Peter Herslebs plads i Kommercekollegiet erstattet af en greve, hvilket indebærer, at Peter Hersleb må vige til en tredjeplads. I skuffelse herover og fordi han havde behov for en galdestensoperation rejser Peter Hersleb til Paris indtil 1789.

Da han har behov for en ny operation,

Portræt af Peter Hersleb Classen, udført af C. A. Jensen (1792-1870) efter original af C. A. Lorentzen. Foto: Jørgen Lassen.

tager han i 1791 atter til Paris, og på vejen hjem – i foråret 1792 – får han information om broderens død.

Det Classenske Fideicommis

Som en af boets tre eksekutorer får Peter Hersleb en helt central rolle i virkeliggørelsen af storebroderens vilje jævnfør testamentet, bl.a. med etableringen af Det Classenske Fideicommis. I flere tilfælde skyder han selv penge ind i fideicommiets virksomhed, og i mere end 30 år virker han utrætteligt for fideicommiet, som helt frem til i dag har støttet utallige organisationer og enkeltpersoner indenfor videnskab, uddannelse og social virksomhed.

Det lykkes fint for Erichsen at give en langt dybere indsigt i Peter Herslebs liv, end hvad der hidtil har været tilgængeligt.

Flot udstyr med smukke illustrationer

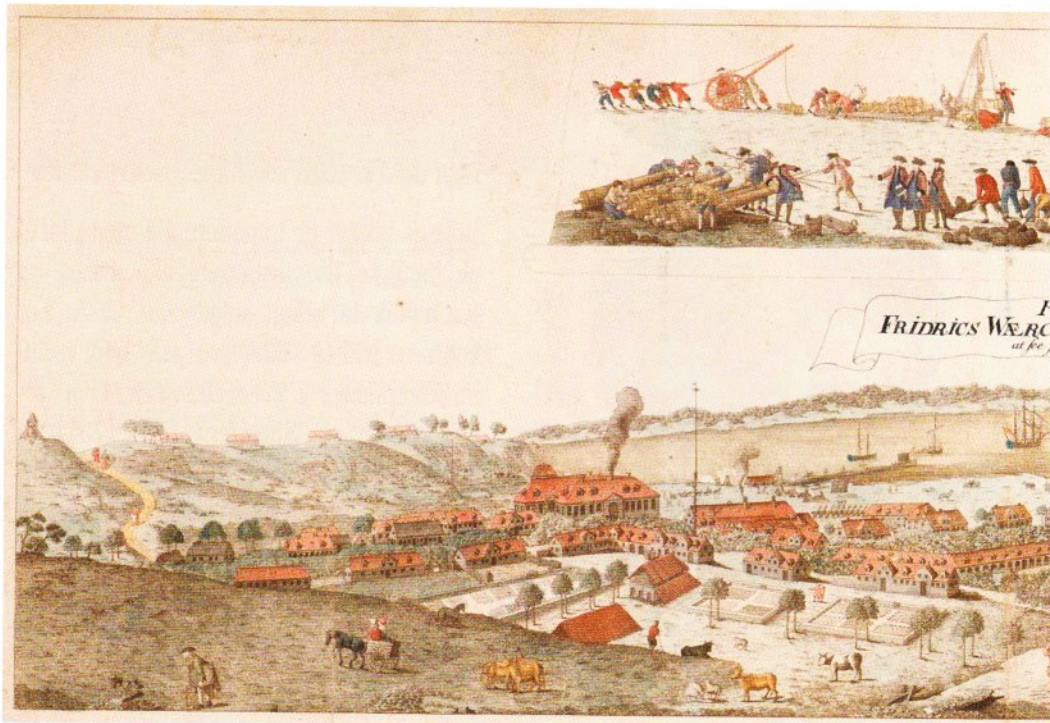
Bogens udstyr er imponerende med utallige smukke illustrationer, bl.a. vises en fantastisk farvelagt udgave af C. A. Lorentzens ((1749-1828) prospekt over industrikomplekset i Frederiksværk, som Johan Gottfried Winckler (1734-1791) så smukt transformerede til det kendte kobberstik. Lorentzens to kendte portrætter af Peter Hersleb og Johan Frederik Classen bringes også i flot kvalitet, det førstnævnte er dog en kopi udført af C. A. Jensen.

Bogen har meget omfattende noter, kildefortegnelse, litteraturliste og personregister.

Det er en meget læseværdig bog, som bringer mange nye oplysninger frem, og undervejs bliver man meget bevidst om det meget omfattende kildemateriale, der ligger til grund. Bogen markerer på fortræffelig vis Fideicommiets 225 års jubilæum, og den kan varmt anbefales – her i den søde juletid er den oplagt som julegave.

Dronning Margrethes forord

Lad os slutte af med et bemærkelsesværdigt uddrag af dronning Margrethes forord til bogen:

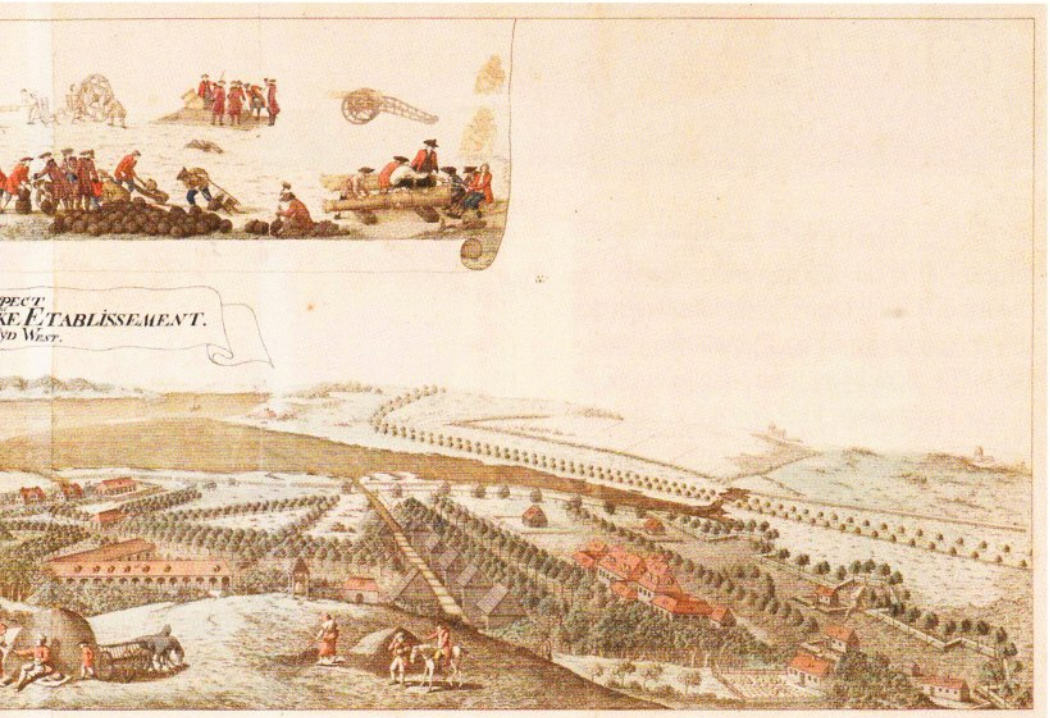
Bogen *Brødrene Classen, Veje til rigdom, magt og udødelighed* er fyldt me
Roberto Fortuna, f.eks. en meget fin koloreret udgave af det kendte prospekt o

"Der, hvor brødrene navnlig har bud til os i dag, er med deres dybe samfundssind og borgerdyd, som ultimativt udmøntede sig i, at deres virksomhed og formue førtes tilbage til samfundet. Borgerdyd var deres væsentligste drivkraft – af en anden dybde end vor tids mere formelle regler om »corporate governance«.

Brødrene vidste og viste, at forretning og samfundssind godt kan gå hånd i hånd."

Dronning Margrethe har skrevet forord til bogen.
Foto 2012: Johannes Jansson/norden.org,
Wikimedia Commons

smukke illustrationer, hvoraf mange er fotograferet af Nationalmuseets fotograf
r Frederiksværk. Kobberstik af J. G. Winckler efter tegning af C. A. Lorentzen.

GODT AT LÆSE

Selvom Nyrops og Paludan-Müllers biografier for længst er udsolgte, kan alle uden videre læse dem fordi de - på eksemplarisk vis - er scannet af Det Kongelige Bibliotek:

Nyrops biografi: http://www.kb.dk/e-mat/dod/130011720103.pdf

Paludan-Müllers biografi: http://www.kb.dk/e-mat/dod/130021042316.pdf

Grønland ...
efter Danmarks besættelse 9. april 1940

Vi, der har bopæl i Halsnæs, har et særligt forhold til *Knud Rasmussen* og derved til Grønland. I min bogreol står *Slæderejserne*. Det er Knuds ekspeditionsberetninger 1902 – 1924. Fire digre bøger, som jeg glæder mig til at læse i nogle dage, hvor sneen har føget mig inde.

Siden jeg var ung, har jeg ønsket at besøge Grønland, men har endnu ikke fået det arrangeret. Jeg har flere gange fløjet over Grønland i 70'erne på vej til arbejde i Hollywood, og blev meget betaget af den enorme indlandsis, hvorfra bjergtoppe tittede frem og indbød til besøg.

Hvis jeg skal være ærlig, så har jeg aldrig tænkt over, hvad der egentlig skete med Grønland, da Hitlers nazihær besatte Danmark. Men jeg skal love for, at jeg kom på andre tanker, da jeg var i færd med at nyde et af fembindsværket om Danmark og kolonierne, nemlig: *Grønland – den arktiske koloni*, redigeret af *Hans Christian Gulløv*. Da jeg kom til side 282, stod der: Grønland under anden verdenskrig. I det følgende vil jeg kort gengive kapitlet.

De enkelte kolonibyer havde direkte skibsforbindelse fra København, hvorfra varer blev fremsendt, og det administrative personale kunne udskiftes. Denne trafik stoppede brat den 9. april 1940, og de grønlandske landsfogeder trådte i stedet for den danske regering. Det vigtigste var, at der fremover ville komme vareforsyning fra USA.

Henrik Kauffmann

I 1933 tilkendte den internationale domstol i Haag Danmark retten til hele Grønland. Det var vigtigt for danskernes følelse af at være koloniherre. Den følelse var noget mindsket efter salget i 1917 af *De Dansk-vestindiske Øer* til USA. (Island blev efter en folkeafstemning i 1944 til en selvstændig nation). Efter tabet af Slesvig i 1864 var det dejligt for den danske nationalfølelse at have Grønlands store areal medregnet i landets kvadratkilometer, thi så var vi da ikke så lille en nation igen.

Den 22. april 1940 fik landsfogederne at vide, at de fremover kun skulle rette sig efter direktiver fra København (underforstået besættelsesmagten) og ikke fra den danske gesandt i USA, Henrik Kauffmann. Men han havde allerede meddelt, at Grønland måtte klare sig uafhængigt af Danmark. USA kunne ikke besætte Grønland, for så ville landet være krigsførende med deraf følgende politiske konsekvenser. Især var det betydningsfuldt, at verdens eneste større forekomst af kryolit, som bruges til fremstilling af aluminium blandt andet til brug i flyvemaskiner, fandtes i Sydgrønland. Grønland bød derfor USA velkommen, så landet kunne få vareforsyning samt diplomatisk og militær beskyttelse. Herefter sendte USA samt Canada skibe til afpatruljering af de grønlandske farvande. Det var vig-

tigt, at Grønland ikke kunne bruges som basis for et angreb på USA. Der blev anlagt militærbaser, især med henblik på rekognoscering og bekæmpelse af ubåde, der var en alvorlig trussel for skibene i forsyningskonvojerne. Efter krigen tog Kauffmann æren af at have bevaret Grønland for Danmark. USA forblev i Grønland, idet truslen nu var "den kolde krig", hvor Nordgrønland blev strategisk vigtig.

Vejrstationer

Vejret i Vesteuropa dannes ud for Nordøstgrønlands kyst, så vejrmeldinger herfra fik stor betydning for planlægningen af de krigsførende landes initiativer, især for de allieredes landgang i Normandiet i juni 1944. I alt blev der under krigen oprettet 15 meteorologiske vejrstationer. Vejrobservationerne blev kodet og telegrafisk sendt til amerikanerne.

Slædepatruljer

For at holde øje med eventuelle fjendtlige aktiviteter blev der i 1941 oprettet en *Nordøstgrønlandsk Slædepatrulje*, der både skulle observere samt sende vejrmeldinger til de amerikanske militærbaser. Det område, de afpatruljerede, strækker sig over 2.000 kilometer. I foråret 1943 kom de i kamp med en tysk vejrstation, og den 29-årige Eli Knudsen blev dræbt. Det var slædepatruljernes fortjeneste, at det ikke lykkedes for tyskerne at etablere permanente vejrstationer i løbet af krigen. Krigssejlernes samt slædepatruljernes indsats bevirkede, at Danmark blev betragtet som værende en del af de allierede.

Efter krigen blev patruljerne opløst og i 1952 erstattet af *Slædepatruljen Resolut*. Året efter skiftede patruljen navn til *Sirius*, der stadig håndhæver dansk suverænitet over området.

Slædepatruljen Sirius. Foto: forsvaret.dk

Efter befrielsen 4. maj 1945 blev forbindelsen til Danmark genoprettet, og en ny tid begyndte for den grønlandske befolkning. Men det er en helt anden historie, hvor Grønland efter 20 år med hjemmestyre ender med selvstyre.

Bent Petersen

Historieforfalskning?

Om DR's udsendelsesrække om danmarkshistorien

Dette er skrevet på baggrund af en artikel af *Hans Scherfig* i Arbejderbladet d. 22. juni 1941. Det var kun en begrænset del af bladet, som kom ud. Bladet blev beslaglagt af dansk politi samme dato.

Scherfigs artikel er her redigeret af *Jørgen Tved*, som hovedsagelig har brugt det sprog og de talemåder, som Scherfig brugte.

I den seneste tid har Danmarks Radio udsendt en række udsendelser om Danmarks historie. Udsendelser med de forkortelser, der nødvendigvis må ske, når flere hundredes års historie skal kortes ned til en times udsendelse.

De sidste to afsnit har vakt en hel del debat.

De første afsnit var jeg meget glad for. Men så kom der en udsendelse om tiden op til junigrundloven af 1848.

Her bliver tre personer trukket frem: D G Monrad, Orla Lehmann og N F S Grundtvig. Men ikke Tscherning og slet ikke P A Heiberg, der oven i købet blev landsforvist, især for hans digt eller selskabssang fra 1770, hvor et af versene lyder:

Ordener hænger man på idioter,
Stjerner og bånd man kun adelen gier,
Men om de Malliger, Suhmer og Rother,
Man ej et ord i aviserne ser.
Dog, har man hjerne
Kan man jo gerne
Undvære Orden og Stjerne.

Og helt galt går det, da man lader fortælleren påstå, at den første større strejke i Danmark var iværksat af nogle smede, som fik begyndt den store arbejdskamp, der i 1899 førte til en aftale, *Septemberforliget*, som stadig har nogen fagretslig betydning.

Det er denne påstand, jeg mener er historieforfalskning.

Den første større arbejdskamp i Danmark *fandt sted i 1794* og udviklede sig faktisk til en generalstrejke. Man havde naturligvis tidligere kendt til strejker, og altid havde myndighederne med den største energi grebet ind for at beskytte arbejdsgivernes privilegier.

Epistel om Haandværkskarle

Ludvig Holberg skriver i sin epistel nr. 261: *Det er en Lykke, at Haandværkskarle ey stemmer deres Pretentioner end højere, thi de ere eneste Lemmer udi et Societet, som ikke kan tvinges. Andre Undersaatter ere bundne til et vist Sted, som de ikke uden Vanskelighed kan forlade, men Haandværkskarle have ingen bestandig Bopæl, intet vist Hjem eller Fædreland. Efterdi dette nu er af en sådan Beskaffenhed, saa er der intet Middel til at holde disse Folk udi Ave og bevæge*

dem til at blive paa et vist Sted uden ved almindelig Convention mellem alle Steders og Landes Øvrigheder, men saasom saadan er vanskeligt at tilvejebringe, vil denne Ulejlighed stedse vedvare.

Holberg skriver senere: *Naar de truer med Desertation* (Arbejdsnedlæggelse) *maa deres Mestre give sig paa Naade og Unaade, med mindre de vil se deres Arbejd og Næring at ligge.*

Den gode Baron Holberg var ikke nogen ven af "Håndværkskarlene", men hans epistel viser en meget klar forståelse af problemerne. Han har forstået Arbejderklassens internationale stilling. Han har indset, hvilket effektivt våben arbejderne har i strejken. Og han gør for første gang opmærksom på den faste bopæls betydning for arbejdsgiverne.

Holbergs epistel er skrevet i anledning af flere forskellige mindre arbejdsstridigheder og uroligheder under bygningen af Christiansborg. Københavns politimester udtrykte sig også: *Slig egenraadig Intention som disse Folk i deres Ubesindighed let kunne iværksætte, maatte hans kongelige Majestæts Arbejde lide Ophold og Forsinkelse.*

I en såkaldt Placat (det vil sige Politiforordning) fra den tid hedder det: "*De Svende af hvad Haandværk, de end maatte være, enten Stenhuggere, Murere, Tømrere eller Snedkersvende, som under nogen Slags Paaskud lader sig lyste at gøre et eller andet Oprør og følgelig sig sammenrotter og holder sig tilbage fra Arbejdet eller selv i Hobetal udtræder af Arbejdet, skal med Fængsel, Rasphus eller Arbejde i Fæstningen, men endog efter Omstændighedernes Beskaffenhed og ligesom de befindes vidt at have drevet deres Ondskab og virkelig have foraarsaget Skade og Ulempe, på Livet straffes*".

Som man ser: Et regulært strejkeforbud. Selv dødsstraf trues der med.

Trods trusler

Alligevel forekom der stadig Strejker. *I en Forordning allerede fra 1733 hedder det, at Murere, Tømrere, Stenhuggere og Snedkersvende formasteligen have gjort Oprør, idet de andrægtigen har forladt Mestrenes Arbejde, saa at de i Hobetal har spadseret og ikke villet gaa i deres Mestres Arbejde igen, før de i visse Måder er blevet beføjede i deres Paastande.*

Som Følge af disse Arbejdsnedlæggelser forordnes det, at hvis en Svend forlader sin Mesters Værksted, skal Mesteren under straf anmelde dette, og Svenden straffes, enten han har Ret eller Uret. Det bestemmes endvidere, at en sådan modvillig Oprører eller fra Haandværket udtraadt Haandværksbursch ikke maa nyde nogen Tilflugt eller Hjælp i Kongens Riger og Lander.

Man forstår, at disse urimelige forordninger vakte forbitrelse hos håndværkssvendene. Heller ikke dengang forstod man, at tvangslove skaber forøget modstand. Tiden havde visse lighedspunkter med vores egen tid. En storkrig var lige begyndt. Den franske revolution havde vakt rædsel hos de herskende feudale klasser. Man var på overgangen fra en økonomisk epoke til en anden.

Strejken i 1794

Anledningen til strejken var en lille episode: Tømmermester A. Hallander i København nægtede at udstede en afskedsseddel til to

tyske svende, som ville rejse hjem. Da de alligevel forlod arbejdet, melde Hallander dem til politiet. De to svende blev idømt seks dages vand og brød og blev desuden dømt til efter udstået straf, straks at forføje sig tilbage til Hallanders arbejde.

Så snart dette rygtedes i København, forlod ca. 400 tømrersvende deres arbejde i protest. Og de strejkende udsendte flere flyveblade, hvor de formulerede deres krav.

De forlangte, at en svend skulle have lov til at forlade sit arbejde, når han selv ønskede. Og samtidig krævede de en minimalløn for tømrersvende på 2 rigsdaler og 8 skilling om dagen. Og endelig krævede de, at mestrenes pligter over for svendene skulle formuleres i en Forordning. Det hedder her: "*Da vi haver en Placat, hvorledes vi Svende skal forholde os imod Mestrene, beder vi da og, at det allernådigst må vorde meddelt én derimod, hvor ledes Mestrene skal forholde sig imod os, da dette endnu til dato er os ubekendt.*

I et andet flyveblad hedder det, at 1000-2090 Svende ved deres arbejde skaffer deres mestre en fortjeneste på 3000-6000 Rigsdaler om året, hvilket skønnes ubilligt.

Her vises allerede en forståelse af arbejdets merværdi. Og man var klar over, at den slags farlige ideer stammede fra Frankrig. Heiberg havde jo også oversat *Marseillaisen.* Og det hed sig naturligvis, at den franske Gesandt, *Gruvelle,* havde inspireret strejken. Man talte også om franske penge til de strejkende.

I sit blad "Vækkeren" skrev *Malthe Conrad Bruun* en opmuntrende hilsen til de strejkende: "*I, mine agtværdige og nyttige medborgere! I, som mangen stolt dumrian foragter, skønt I føde og ernære ham og alle hans lige, lader Eder ikke forskrække".* Bladet "Vækkeren" blev omgående beslaglagt.

Strejken organiseres

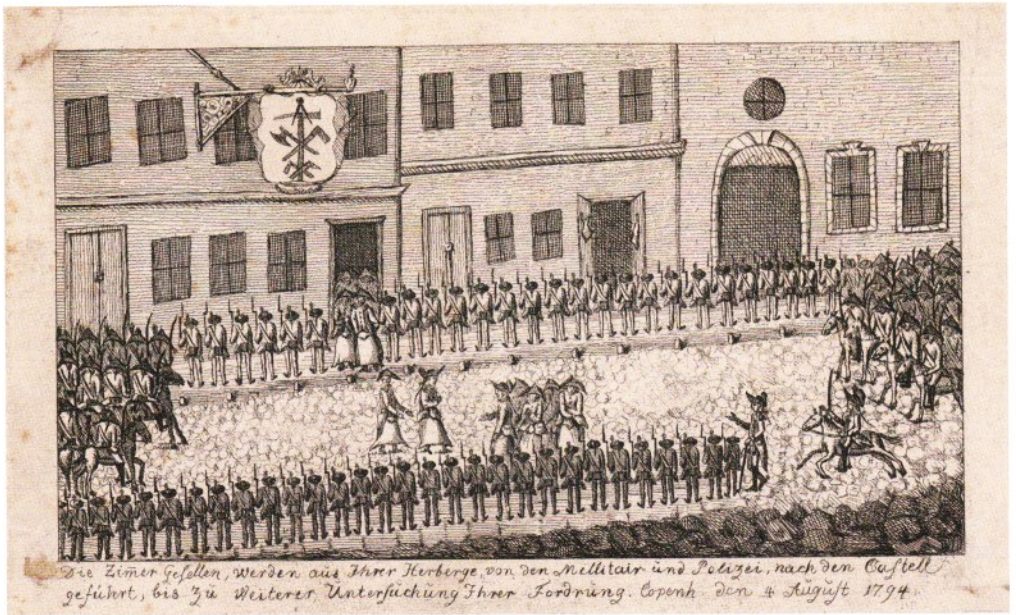
De strejkende samledes i *Tømrerkroen* i Adelgade nr. 27 i det indre København. De besluttede at holde sig i ro og ikke på nogen måde lade sig provokere til gadeoptøjer. Det skortede ellers ikke på provokationer. Københavns politimester Flint sendte en politiadjutant Ehlern med samt to betjente til Tømrerkroen for at "tilholde svendene at forføje sig i arbejde igen". De blev påhørt i ro og værdighed, men ikke fulgt. Også svendene sendte en deputation til politimesteren og lod høfligt forespørge, om en svend ikke havde lov at forlade sit arbejde. Politimester Flindts svar var arrestation af de to ordførere, som blev idømt forbedringshusarbejde. Svendene blev tilsagt til at møde på Rådstuen for at få kendelsen forkyndt, men de nægtede at møde, idet de hævdede, at de intet ulovligt foretog sig ved at holde sig roligt på deres herberge.

Efter flere forhandlinger begav politimester Flindt sig personligt til kroen i Adelgade den første august 1794. Men han måtte drage hjem igen med uforrettet sag.

I en spottevise om den uheldige politichef hedder det:

Til Tømrerkroen kækt de kom
I Ordensdragt med stærke Svende,
Der stedse lystre hver din Dom,
Hvis skjulte Vid du ene kende,
Tålmodigt som et Herrens Får
Udforskede du Fjendens Kår.

Hvem der har forfattet visen, ved man ikke,

På tømrersvendenes herberg i Adelgaden hænger det store laugsskilt, og to og to vandrer svendene ud ad døren ind i en sluttet kreds af infanteri, kavaleri og politi, en styrke på 200 mand. I forgrunden til højre ses "Store Flindt", politimesteren i København, som lod samtlige svende forkynde arrest i Kongens navn.

men det har sandsynligvis været P A Heiberg.

Samme dag fik de strejkende besøg af en præst. Det var den residerende kapellan ved Nikolaj Kirke, *J. H. Rørbye*, som mødte frem i fuldt ornat og formanede svendene til "fredelige tanker". De strejkende, som hidtil havde opført sig overordentlig fredeligt, svarede på præstens henvendelse ved at hælde en spand vand over ham.

Om den mønsterværdige ro, som de strejkende udviste, hedder det i et flyveskrift, at svendenes opførsel må ses som et bevis for, at "*den naturlige Frihed og Lighed er dybt indprentet hos de lavere Stænder, således at de tilsidesætter Fordomme som høj Stand, Titler og udmærket Dragt giver*".

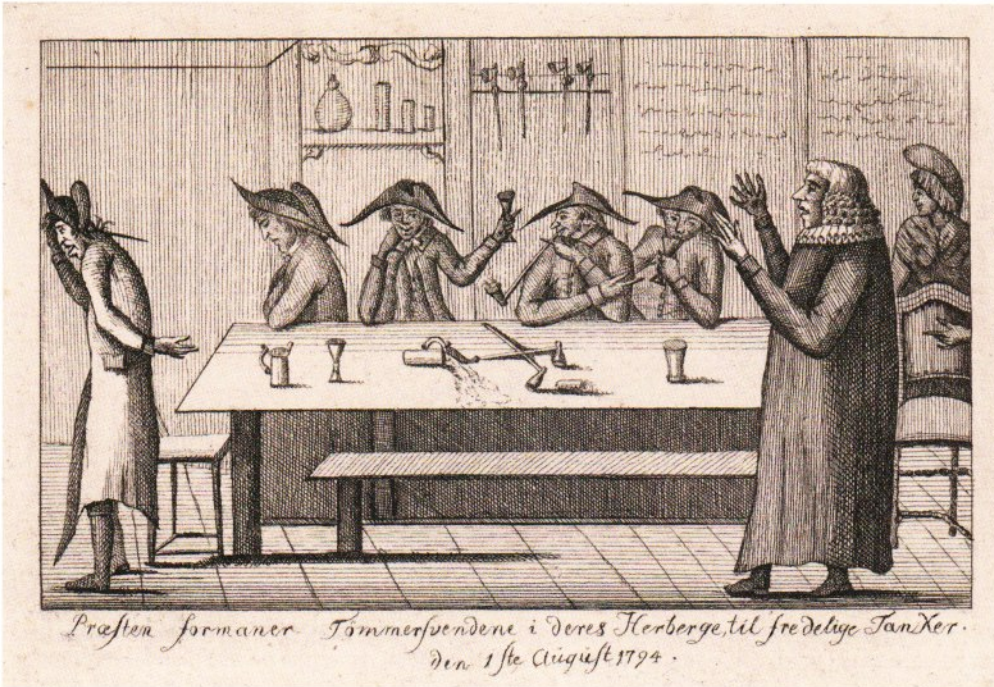
Den 2. august mødte Generalprokurør, Konferensråd *Colbiørnsen* på Tømrerherberget for at høre svendenes klager. Og de overrakte ham et skriftligt andragende til kongen. Det var dengang den sindssyge Christian den 7.

Denne Konferensråd Colbjørensen blev senere af Heiberg anklaget for korruption.

Colbiørnsens svar var en ny presselov, som fik tilbagevirkende kraft og førte til Heibergs Landsforvisning i 1801.

Endnu engang opfordrede man svendene til at møde på Rådstuen. Svendene nægtede det, ud fra den motivering, at det ville give anledning til gadeopløb, som man senere ville gøre dem ansvarlig for.

Den 5. august meddelte politimester Flint de

Kapellanen ved Nikolaj Kirke, J. H. Rørbye formaner tømrersvendene i deres herberg til fredelige tanker den 1. august 1794. Som det tydeligt ses vækker det ikke interesse blandt tømrerne.

strejkende, at hvis de ikke øjeblikkelig faldt til føje, måtte de selv tage følgerne. Svaret var, at svendene ikke troede at have begået noget ulovligt ved at holde sig i ro på deres herberg. Skulle det imidlertid være ulovligt, vilde de gerne forlade det og begive sig til hver sit logi. Men tilbage til arbejdet vilde de ikke, med mindre de fik de krævede 2 Mark og 8 Skilling.

Alle arresteres

Senere på dagen mødte politimesteren med 200 soldater og arresterede samtlige tømrersvende, der blev ført til Kastellet. De 78 faldt senere til føje, men resten blev interneret. Klokken 10 om aftenen forlangte de at tale med kommandanten for at anmode om noget at spise og drikke, men det blev dem nægtet indtil næste morgen.

Kommandanten forsøgte sig med alle mulige provokationer mod svendene. I sin indberetning beklager han sig åbenlyst over, at det ikke kan lykkes ham at få dem til at gøre sig skyldig i optøjer. Han skriver: "*Det synes at være aftalt Plan mellem disse Folk ikke at gøre sig skyldige i andre Overtrædelser end den, ej at ville arbejde.*

Jeg anstillede mig mange gange vred på dem og brugte nogle gange det ord: Fanden. Da råbte adskillige: Å, Hr. Kommandant, skænd De så meget, De vil. Det kan vi gerne høre på. Vi gør alt hvad De befaler, og vil De tvinge os

til Overilelser, må vi sige Dem i forvejen, at dette ikke vil ske og det så meget mindre, som vi alle ere ædru, og ingen ere beskænkede".

Dagen efter blev dommen afsagt. Den lød på 4 måneders strengt arbejde i jern til alle de strejkende.

Den uhyrlige dom vakte en storm af forbitrelse i København. Og for at berolige stemningen lod man allerede den 8. august den sindssyge Kong Christian den 7. resolvere, at svendene skulle "*benådes, men ufortøvet udbringes af vore riger og lande og deri ikke mere nogensinde indfinde sig*".

Samme dag fik Admiral Kaas ordre til at gøre briggen "Laugen" sejlklar til at konvojere tre kanonbåde, på hvilke tømrersvendene skulle overføres til Lübeck eller Rostock "efter Vindens beskaffenhed". Hustruerne kunne vælge, om de ville have kostpenge eller 10 rigsdaler i rejsepenge.

Da denne dom blev bekendt, nedlagde samtlige andre fag arbejdet. Alle lavenes medlemmer besluttede "*i Hobetal at forlade arbejdet og spadsere*".

Generalstrejke

Parolen blev fulgt, og generalstrejken var effektiv. For første gang i Danmark blev der appelleret til de arbejdendes solidaritet. Studenterne blev opfordret til at støtte de strejkende. Der udkom en mængde flyveblade med revolutionært indhold. Og nye spotteviser blev sunget overalt. Situationen var farlig for regeringen. Og den besluttede snart til at give efter.

En kongelig Forordning tillod "*af særlig Nåde de af de bortsendte Svende, der var indfødte, at vende tilbage igen*". Der blev nedsat en kommission, der skulle tage hele lavsspørgsmålet op til drøftelse. Regeringen opfordrede mestrene til at føje svendene i deres krav og forhøje minimallønnen således som foreslået. Desuden gaves der tilladelse til, at de svende, der havde arbejdet i nogle år, kunde nedsætte sig som Frimestre.

Den uheldige politimester Flindt ansøgte selv om afsked, og den blev omgående bevilget ham "med forsikring om Kongens tilfredshed samt uden tab af indtægter".

Ingen af de deporterede svende havde fået tid til at medtage deres ejendele. Heller ikke pas eller "Kundschaft" havde mange søgt, så svendene var i Tyskland afskåret fra at få arbejde. En vidtløftig korrespondance mellem regeringen og det danske konsulat i Lybeck måtte foregå, før de deporterede kunne komme hjem igen.

Kommissionen påhørte svendenes klager og fremsatte på baggrund heraf forslag til ændring af lavslovgivningen. Alle lavenes svende sendte repræsentanter, som talte deres sag over for Kommissionen. Og efter forhandlingerne med tømrersvendene udsendtes en erklæring, hvor Kommissionen siger, at den "kunne ikke andet end blive rørt ved disse Svendes beskrivelse af deres tilstand". Men denne rørelse var altså først afstedkommet, efter at Københavns arbejdere havde sat hårdt imod hårdt.

Kommissionens arbejde sluttede først i 1800. Og resultatet blev en række fordele for svendene i deres arbejdsforhold.

Hans Scherfig & Jørgen Tved

Var jeg en Rype i Dag

Efter foredraget om Knud Rasmussen

Onsdag den 20. november – en råkold og våd aften, samledes tilhørerne til et foredrag om Knud Rasmussen Hus i Hundested og om planerne for et kommende Arktisk Museum

Hvis der findes et hus, som jeg fra mit første trin over dørtærsklen har haft lyst til på stedet at flytte ind i for dels at arbejde, dels at kigge ud over vandet og dels at sidde ved et veldækket bord omgivet af familie og venner, så er det *Knud Rasmussens Hus* i Hundested. Det har altid været et must for mig at besøge huset og vise det frem for gæster ved deres første besøg hos mig her i Nordsjælland. I dag blev huset levendegjort på en måde, så jeg må derhen allerede i morgen. Det skyldes ene og alene museumsinspektør *Søren la Cour*, som på en kold og fugtig novemberaften tryllebandt henved 80 af Historisk Forenings medlemmer på biblioteket i Frederiksværk.

I et flow af mange, for mig helt ukendte, fotos var tilhørerne med fra byggeriets start i 1917 – de rå og upudsede mure og tagkonstruktionens nøgne spær, hen over branden i 2011 til genopbygningen samt restaureringen af de sodskadede memorabilier og museumsgenstande, hvoraf mange var kommet til huset efter at boligen var blevet til museum i 1939. Nu skal den originale flotte egetræsdør genskabes i 2018 med jernkrydset over det lille vindue og dørhammeren med bogstaverne K og D.

Vi fik levendegjort, hvorledes museets medarbejdere ud fra gamle fotografier systematisk havde fundet frem til de originale møbelopstillinger og billeder, samt havde fået muget ud blandt de objekter, som gavmilde mennesker havde foræret huset.

Men det mest interessante, synes jeg, var det forhold, at brandens sod- og vandskader førte til, at de originale farver, som Dagmar og Knud havde valgt til deres sommerhus, nu atter er de farver, som kan ses og nydes.

Det er Knud, som er død

Knud Rasmussen havde et tæt samarbejde med forfatterne *Tom Kristensen* og *Johannes V. Jensen*. Knud døde en uendelig trist grå dag den 21. december 1933, og Johannes V. Jensen blev bedt om at skrive hans nekrolog; men det afviste han, da han var alt for følelsesmæssigt påvirket af tabet af sin ven. Men Tom Kristensen gik til skrivemaskinen, hvor han i digtet: *Det er Knud, som er død*, skrev et af sine smukkeste digte, hvoraf jeg vil gengive første

vers:

Var jeg en Rype i Dag, Løfted jeg Vingen til Slag,
Fyldte jeg Lungen med Luft og fløj baade Nat og Dag
Over et vinterligt Hav, som sortner bag hvidligt Skum,
Gennem den mørke Decembers skyomtumlede Rum.

Varden

Efter Knuds død blev der på Grønland samlet sten ind, der blev sejlet til Danmark, hvorefter der på den dengang ubevoksede jord blev opført den 8 meter høje mindevarde på et halv meter højt fundament, der i dag er dækket af jord, som forhåbentlig snart bliver fjernet, så besøgende til huset atter kan sidde ved vardens fod. Ved indvielsen af varden holdt statsminister Stauning tale, lagde mindedokumenter ind i stelen og murede den til – foreviget på et fotografi.

Arktisk Center

Søren La Cour sluttede med at fortælle om tankerne bag oprettelsen af et arktisk center på havnen i Hundested, og viste de tanker, som et arkitektfirma havde til en formidling af de spørgsmål, som i dag er en direkte følge af Knud Rasmussens polarekspeditioner. Et spændende projekt, som forhåbentlig en dag bliver en realitet, og som det vil blive spændende at høre blive levendegjort af la Cour.

Bent Petersen

Det foreløbige koncept for en ny arktisk attraktion på Hundested Havn blev i oktober 2016 afsløret på en konference i Gjethuset. Arkitektfirmaet CEBRA præsenterede det første konkrete bud på, hvordan et fremtidigt arktisk oplevelsescenter kan se ud. Fra www.halsnaes.dk

Hun skulle lære at køre kran

Om kvinder på en mandearbejdsplads

Den tidligere kranfører Poul Nielsen kom som ganske ung her til byen. Han kom fra Ålborg og kunne meget mere end sit fadervor. Han søgte naturligvis arbejde og havde hørt at der var muligheder på Stålværket.

Jørgen Tved har i *Fagbladet* fundet en artikel, han har skrevet i *maj 1972* om kvindernes indtog i den tunge jernindustri.

Fra naturens hånd er alt arbejde inddelt i kvinde- og mandsarbejde. Kvinderne har det lette og lystige arbejde, mændene det tunge og alvorlige. Kvinderne morer sig med at vaske op efter middagen, medens mændene trækker sig tilbage til lænestolen og ordner landets alvorlige økonomiske situation.

Skibsværftsarbejde er for mænd, børnehavearbejde er for kvinder. Således har det været lige siden verdens skabelse, og sådan kunne det have fortsat i lange tider, hvis der ikke var vendt op og ned på alle begreber i de seneste år.

Unge langhårede mænd dukker op i børnehaverne, vasker små barnenumser, leger med ungerne og ser ud til at have et godt tag på børnene, der ligefrem er glade for, at der en far, der vil beskæftige sig med dem.

På skibsværfterne er der til gengæld dukket kortklippede piger op, som tumler de store kraner og tilsyneladende klarer sig godt blandt mandfolkene. På Stålværket i Frederiksværk har vi også haft kvindelige kranførere et par år, men på så stor en arbejdsplads drukner de i mængden og er noget af et særsyn. Man møder dem på vej ind gennem porten, men regner med, at det nok er nogle kontordamer. Vender man sig og kikker efter dem for at se, om de har pæne ben, bemærker man dem. At de ikke går ind i Kontorbygningen, men styrer deres skridt mod et omklædningsrum, der er stillet til rådighed for dem. Efter den nye bygnings størrelse at dømme, bliver det ikke noget særsyn at se kvindelige stålværksarbejdere i fremtiden.

Jeg har hidtil haft kvinderne på så lang afstand, at de ikke virkede forstyrrende på arbejdets rolige gang, men for ikke længe siden sad der en ung pige — ikke større end tobak for en skilling — i kranens førerkabine, da jeg entrede op i den. Hun skulle lære at køre kran, og dermed havde

jeg problemet med de kvindelige kranførere — hvis der er noget problem — tæt inde på livet, ja, næsten på skødet. For den skrivebordsgeneral, der har fået den geniale ide med at oplære kvinder i netop denne kran, har ikke spekuleret på, hvordan to mennesker skal sidde på én stol i en kabine, hvor der faktisk kun er plads til ét menneske.

Lærenemme kvinder kører biler og busser, og de flyver jetmaskiner. Naturligvis kan de også lære at køre kraner, og min elev er meget lærenem. Men det er pudsigt at se, hvordan omgivelserne forandrer sig på en udpræget mandfolkearbejdsplads, når en pige bliver ansat. Arbejdskammeraterne får pludselig ærinde ud til kranen og benytter lejligheden til at skæve op til den skønne i forbifarten. Reparatører og elektrikere kommer i tanker om ting, der skal

repareres og ordnes på kranen og gutterne nede på jorden er pludselig blevet tyve år yngre og smiler saligt, når de ved et uheld får et puf, så de er ved at ryge på røven.

De første dage, man har en elev, skal man være meget agtpågivende, for det er tunge ting, der bakses med på et stålværk, så en uøvet kranfører kan nemt komme til at lave plukfisk af arbejdskammeraterne, hvis man ikke griber ind i en fart. Faktisk gør en gammel kranfører sig fortjent til et par medaljer for ædel dåd i sådanne brøkdele af sekunder, men det er der vist ikke andre end ham selv, der er klar over.

Grenen saves over

Med mig sker der også en forandring. Hvor jeg før ville have sagt: "For helvede, hvad fanden er det for noget lort I laver", dér bliver ordene nu stikkende i halsen. Der er jo en dame til stede, så jeg må vare min mund. Min kone er også begyndt at undre sig over, at jeg er mere omhyggelig med at barbere mig, end jeg plejer. Hun ser tvivlende på mig, når jeg forsikrer hende, at den kvindelige kranelev er ældgammel og hæslig.

En gang imellem kan jeg ikke lade være med at tænke på, at jeg er i færd med at save den gren over, som jeg har siddet og blomstret på i adskillige år, men når grenen absolut skal saves over, er det godt, det er i selskab med en charmerende pige, der tygger tyggegummi hele dagen og ikke én, der gnasker hvidløg og spansk peber.

Melby kirke i Strø Herred

Efter et foreningsbesøg den 16. august 2017

Vor forening havde en god aftentur til Melby Kirke. Vi blev vist rundt af *Kim Snekkerup*, som holdt et godt foredrag.

Kirken er bygget i 1000-tallet som en trækirke. Kirken er viet til Skt. Margrethe og består af en romansk kampestensbygning med hjørner af granit-, sand- og kridtstenskvadre. De første kirker, man bygger i sten omkring 1100-tallet, er bygget på samme måde som i oldtidens Rom. Derfor kaldes byggestilen romansk. I denne tid blev der i det oprindelige skib indsat vinduer af riflede munkesten.

I gotisk tid (ca. 1250-1550) blev kirkeskibet forlænget med tre krydshvælv. Det romanske kor afløstes af et stort, senere overhvælvet, langhuskor. Omkring år 1500 kom tårnet og kirkeladen til, en bygning til tærskning og opbevaring af tiendekorn. *Tiende* blev indført i det 12. århundrede som en slags kirkeskat, der dannede grundlag for kirkens drift og vedligeholdelse. Kirkeladen ligger vest for kirken og

Melby Kirke med *De 3 engle fra Nord* i forgrunden. Foto: Jytte Bloch-Kelsen

benyttes nu som kapel. Væggen i kapellet er smukt dekoreret med et billede af "Livets træ", malet af *J. Forsmann.* Således kan pårørende sidde ved kisten i ro og mag.

Kirkens kalkmalerier, som består af ranker og fantasiblomster, er med tiden blevet tilsodede og snavsede. Ved en undersøgelse kunne *Nationalmuseet* konstatere, at der var svindrevner, løstsiddende puds og mikrobiel vækst m.v. på grund af fyring med kirkens gamle oliefyr og fugtighed i kirken.

Ved kirkens restaurering har Melby Kirke nu Danmarks første luft-vand varmepumpeanlæg til opvarmning af en middelalderkirke. Varmeinstallationen er fornyet og ændret, så der er installeret konvektorer under alle kirkebænkene, suppleret med enkelte radiatorer, der er placeret "usynligt", blandt andet i knæfaldet.

I forbindelse med opgravningen af gulvet til den nye rørføring var *Nationalmuseets* arkæologer tilknyttet, og de fandt både en del gamle mønter, de ældste fra omkring 1300, vægbænke i natursten, spor efter gamle gulve og 16 gamle gravsten skjult i de gamle føringskanaler. Føringskanalerne er nu genanvendt til rørføringer.

Vi fik også en rundvisning på kirkegården. Bagerst ved den hvide kirkegårdsmur er "*De 3 engle fra Nord*" af nu afdøde *Preben Boye* opstillet. De vakte megen debat, da de blev opstillet. Nogle kaldte dem for udanske totempæle. Man kan jo også se dem som stamtræer. Uanset, hvad man mener, er man sikkert glade for at have dem i dag.

Sidst også tak til menighedsrådet for den serverede kaffe.

Jytte Bloch-Kelsen

Litteratur: Trap Danmark og Melby Kirke før og efter.

Foto: www.melbykirke.dk

V3 udstillingen er slut

Men fremtiden for kampvognen er ukendt ...

Da vi lukkede for V3 og udstillingen omkring panservognen den 13. oktober var det opfyldelsen af foreningens løfte om at holde denne udstilling åben i 3 sæsoner. Den sidste udstilling var en særudstilling i forbindelse med *Kulturnatten*, hvor vi havde 76 besøgende.

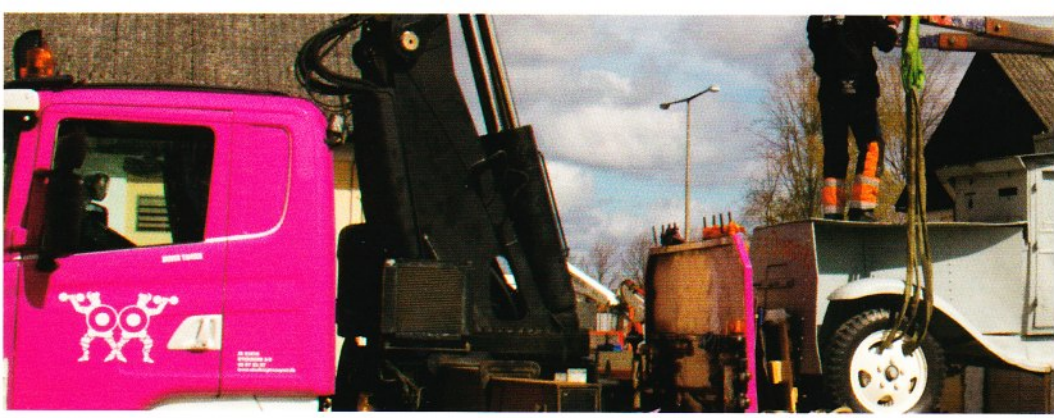
Jeg tror ikke, at bestyrelsen i sin tid havde forestillet sig, *hvor* stor en opgave man nu havde påtaget sig. Og hvor kedeligt det kunne være at være klar til at modtage besøgende i fem timer. Og så kom der måske ikke et øje. Nu, da vi har gået Logbogen igennem, kan vi se, at der både har været lange dage, helt uden gæster og dage hvor der måske kun kom to eller tre. Men der har også været dage, hvor der var rigtig mange, ikke mindst når der har været Krudtværksfestival.

I den første sæson holdt vi åbent både fredag, lørdag og søndag. Den sidste sæson åbnede vi kun lørdage og søndage. Besøgstallene er nu lagt sammen og kontrolleret. Vi har i alt haft 3.116 gæster og vi har solgt forskelligt materiale for 6.420 kr.

Har det så været besværet værd? Efter min opfattelse: Ja.

Vi har formidlet en helt unik historie om en helt unik situation, nemlig fremstillingen af V3, og hvad meningen var med denne fremstilling. V3 blev bygget for at beskytte fanger, som havde et regnskab at gøre op med det danske samfund. Vi har mange gange måtte slå fast, at V3 absolut ikke var bygget for at slås med tyske soldater. I så fald var den kommet ynkeligt af sted.

Hvad er det så for mennesker, vi har haft besøg af? Jeg tror nok, at måske mindst

1000 har været sommergæster i vores område. Mange var fra København og kendte V3 fra det nedbrændte *Frihedsmuseum*. Og der har også været flere udenlandske besøgende.

Vi har haft besøgende fra nogle af vore skoler, hvor lærere og elever fik lidt historie om den frihedskamp, der også her i byen var under den tyske besættelse.

Også andre grupper har været på besøg, og ikke alle på de normale åbningstider. Ingen gruppe eller selskab har bedt om en fremvisning, uden deres ønske er blevet opfyldt.

Det har ikke været uden besværligheder at holde udstillingen åben. Vi kunne nok have forventet lidt større bevågenhed fra Industrimuseet og betydelig større bevågenhed fra kommunalbestyrelsen. Til gengæld vil vi godt takke de museumsvagter, som var på *Krudtværksmuseet*. Flere af vore besøgende var blevet orienteret af dem om vores udstilling.

Et indbrud blev vi også udsat for. Det gik ud over nogle få effekter, museet havde stillet til rådighed, samt en lille porcelænsbjørn, som en Hipomand kastede i hovedet på en af de frihedskæmpere, som havde nedkæmpet dem i Asserbo

Hvad skal der nu ske med V3? Vi ved det faktisk ikke. I sin tid fik vi oplyst, at den skal til en større og tiltrængt renovering. Om den efterfølgende skal indgå i det nye Frihedsmuseum i København, ved vi ikke. Vi ved heller ikke, om det bliver et museum om besættelsen og den frihedskamp, som kom i gang på trods af hele det officielle Danmark. Eller om det bliver et museum for samarbejdspolitikken. Men som jeg mange gange har sagt i forbindelse med udstillingen: Frihedskæmperne var dem, der tændte lys og de vandt krigen. Men efterfølgende tabte de freden.

Historien om V3 er helt unik. For at hædre frihedskæmperne kunne man opkalde den nye stationsplads efter V3. Lad os dog "prale" af deres bidrag til den store fælles kamp mod undertrykkelse og besættelse.

Jørgen Tved

Da V3 kom til Frederiksværk om formiddagen den 28. april 2015
Foto: Torsten Møller Madsen

Historisk bogfest

Mine første skoleår havde jeg i Kolding med den markante slotsruin. Jeg husker endnu tydeligt den dag, hvor det gik op for mig, at jeg kunne læse. Ved at stave højt: i siger i, s siger s, is, slog det mig, at jeg bare kunne sige det inde i hovedet, og så læste jeg. På vej hjem fra skole gik jeg hver dag forbi byens bibliotek, hvor jeg lånte bøger med hjem, og snart havde jeg læst hele børneafdelingens udvalg. Der skulle stor overtalelse af bibliotekaren til for at få lov til at begynde på voksenbøgerne, men det lykkedes, til stor og aldrig endt glæde. Bøger er livsvigtige for mig, og gennem tiden har jeg erhvervet over 10.000 eksemplarer i min samling, hvoraf flere er med personlige dedikationer og endda bøger, som er skrevet af mig selv.

I Halsnæs Kommune bor flere forfattere, og en gruppe bogelskere fik den idé, at det kunne være spændende at arrangere en event, hvor lokale forfattere og læsere kunne møde hinanden. Det blev til *Halsnæs Bogfest* den 21. oktober 2017 på *Frederiksværk Bibliotek*. Det blev næsten en folkefest, idet omkring 1.000 gæster deltog i begivenheden. Selvfølgelig var *Frederiksværkegnens Historiske Forening* en del af festen, idet vi havde en bod med vore udgivelser samt en videopræsentation af foreningen, kreeret af *Jan Larsen* og *Jørgen Tved*. Sidstnævnte bemandede sammen med *Gurli Jeppesen* den hyggelige bod og fortalte om foreningen til interesserede, dog uden at vi fik nye medlemmer. Men det skyldes måske, at de, som kom, allerede er medlemmer af denne aktive gruppe af borgere med interesse for byens historie.

Jeg vil ikke nævne alle de mange aktiviteter, som kunne besøges, blot fremhæve nogle få: Formanden for Kultur og Sundhed, *Annette Westh*, åbnede med at byde velkommen til festen for det skrevne ord og for dem, som skabte disse ord. Herefter var *Peter Plant* fra *Torup BogBy* konferencier resten af dagen, hvor han meget indlevende styrede dagen, hvor den ene lokale forfatter efter den anden blev interviewet på scenen. Især synes jeg, at det var spændende at høre de unge forfattere *Anders Haahr Rasmussen* og *Robert Zola Christensen*, der levende fortalte om deres opvækst i Frederiksværk.

Der var udskrevet en novellekonkurrence, som blev vundet af *Claus Jensen* fra Hald Strand med novellen: *Fiskerne ved fjorden*. Novellen blev læst op af krimiforfatteren (halvdelen af søskendeparret Hammmer) *Søren Hammer*.

Jeg er stolt over, at vores forening var en del af en historisk begivenhed, idet den 21. oktober 2017 sikkert vil blive husket i fremtiden som den dag, hvor fejringen af bogen blev søsat i Halsnæs.

Bent Petersen

Der mangler noget

Om A F Tschernings minde

Nu er den grimme mur bag *Palæet* endelig kommet væk. Der er sået græs og anlagt en lille plæne. Det skal nok blive kønt. Men der mangler noget!

Der mangler en tydelig og kunstnerisk markering af, at i netop dette hus blev en af de betydeligste danske politikere, *A F Tschernin*g, født den 12. december 1795.

Det var her, han voksede op, og det var i Frederiksværk, han blev bekendt med de forhold, som arbejderne måtte leve under. Det var her, han fik sit kendskab til de mange håndværk, som fandtes her i byen.

Han udviklede sig senere til en af de mest betydningsfulde forkæmpere for demokratiet. Han var tidligt med i de bevægelser, som førte til en grundlovgivende forsamling. Og han blev især kendt, fordi han var med til at organisere bønderne i en stærk bevægelse – "Bondevennernes Selskab" – som han blev formand for i 1846. Bevægelsen udviklede sig senere til partiet "Det nye Venstre".

Han spillede en betydelig rolle ved udarbejdelsen af den første grundlov, som blev vedtaget den 5. juni 1849. Grundloven har efterfølgende været til revision flere gange, men med junigrundloven blev den demokratiske udvikling påbegyndt, som vi dag nyder godt af.

Efter vedtagelsen af grundloven blev han i 1849 valgt til rigsdagen. Først som repræsentant for bønderne og fra 1864 for *Det nye Venstre* ind til 1866, hvor han udtrådte af Folketinget. Han blev i alle årene valgt i det, der dengang var Holbæk Amt. Hans valgkreds, Svinninge, rejste i 1881 et mindesmærke for ham. Og på Himmelbjerget opførte man i 1883 et helt lille anlæg med en stor statue af ham. I Folketinget kan man finde en marmorbuste af ham.

Men *i vores by* er A F Tscherning om ikke glemt, så dog næsten gemt i form af en gammel, forvitret plade på gavlen af hans fødested.

Tscherning bør trækkes frem i lyset. Frederiksværk har da lov at "prale" af den store politiske begavelse, der altid var de næsten umælende borgeres talsmand og beskytter.

Jeg vil foreslå, at der rejses en statue, et monument, eller et kunstværk, som fortæller om Tscherning og om hans betydning, ikke kun for vores by, men for det ganske land. Det kan ikke være rigtigt, at det her i Frederiksværk kun sker ved en lille tæret kobberplade.

Jørgen Tved, Skansevej 30 B, Hundested

Foreningens arrangementer

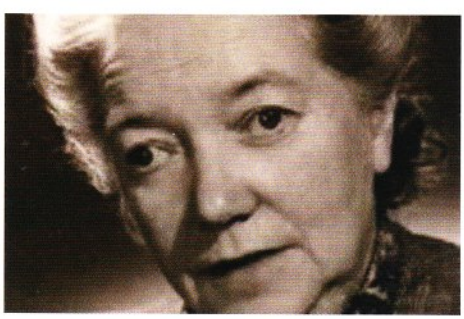
Onsdag den 17. januar kl. 19:30
Vikingetidens krigsflåder
Museumsinspektør Morten Ravn fortæller

I de skandinaviske vikingetidssamfund var skibet allestedsnærværende. I datidens militære operationer var skib og bevæbnet mandskab helt grundlæggende midler til at opnå militære mål. *Morten Ravn* fra *Vikingeskibsmuseet* vil fortælle om ressourcemæssige, organisatoriske og operationelle aspekter i forbindelse med bygning og brug af skibe anvendt til krigsførelse i det 11. århundredes danske kongerige.

Onsdag den 7. marts kl. 19:30
Forfatterinden Aase Hansen
Museumsleder Frank Allan Rasmussen

Aase Hansen blev født i Frederiksværk i 1893. Hendes far drev en købmandsforretning i byen og familien var både kendt og respekteret. Aase var på mange måder en anderledes pige, og hun valgte at følge sin barndoms drøm om at blive forfatter. Hun debuterede i 1929 og skrev frem til sin død i 1981. Hendes interesse var kvindernes rolle i samfundet og forhold til det andet køn. Vi skal høre om hendes store kontaktnet, mange udlandsrejser og kampe i en litterær verden styret af mænd.

Onsdag den 11. april kl. 18:30 – 20:00
Generalforsamling
For medlemmer af Frederiksværkegnens Historiske Forening

Generalforsamlingen er foreningens øverste myndighed og her har du som medlem mulighed for at øve indflydelse på foreningens virke.

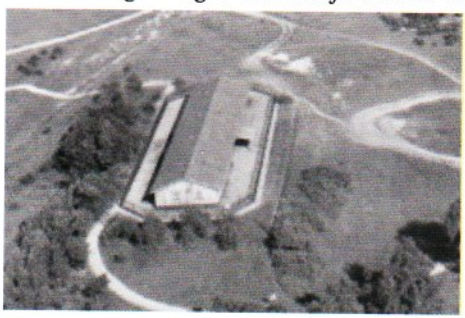
Der aflægges beretning og regnskab.

Der behandles indkomne forslag og vælges bestyrelsesmedlemmer.

Bemærk tidspunktet !

Onsdag den 11. april kl. 20:00
Frederiksværk set fra oven
Lokalhistoriker Jørgen Lassen

Spænd sikkerhedsbæltet og tag med på en spektakulær, historisk flyvetur over Frederiksværk og omegn. Undervejs lander vi flere steder og får spændende fortællinger om udvalgte temaer og steder. Frederiksværks udvikling følges fra overdrev, fabrik og købstad til moderne by. Der vises bl.a. et stort antal luftfotografier fra 1936 og fremad samt en del ikke tidligere publicerede billeder fra arkiver, museer og biblioteker.

Bemærk tidspunktet kl. 20

Onsdag den 2. maj kl. 19:30
Tyskerpigernes historie
Professor Anette Warring

"Tyskertøse" – "feltmadrasser" blev de kaldt, de titusinder af danske kvinder, der under besættelsen var kæreste med tyske soldater og som efterlod sig 10.000 – 12.000 dansk-tyske krigsbørn. Hvem var tyskerpigerne, og hvorfor havde de intimt samkvem med tyske besættelsessoldater? Tyskerpigernes historie har været en ubekvem historie i den danske kollektive erindring om besættelsestiden. Med brug af interviews, politirapporter, illegale blade og mange andre kilder oprulles deres historie.

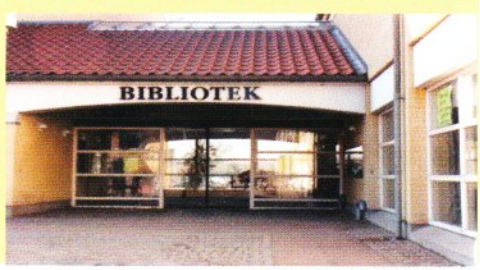
Fredag den 4. maj kl. 19:30
Besættelsestiden mindes

Traditionen tro markeres 4. maj, som både er en national og lokal mindedag med blomsternedlæggelse ved mindestenene i Nørregade og på Nyvej. Vi samles kl. 18.00 ved mindestenen i Nørregade og fortsætter derefter til Nyvej.

FORENINGENS FOREDRAG AFHOLDES PÅ BIBLIOTEKET I FREDERIKSVÆRK TORVET 41

MEDLEMSKAB AF HISTORISK FORENING ER *IKKE* NØDVENDIG FOR AT DELTAGE I FOREDRAG OG TURE, MEN FOR KAFFE OG KAGE MÅ DU BETALE 25 KR !

INGEN TILMELDING TIL FOREDRAG, BARE KOM!

Torsdag den 14. juni, kl. 9:00-18:00
Dagstur til Corselitze
Transport, frokost og entre for 450 kr. pr. person

Flere har spurgt ind til et besøg på godset *Corselitze* på Falster, som Classen købte, og som i dag er *Det Classenske Fideicommis'* domæne.

Godsforvalter og skovrider *Poul Schreiner Hansen* vil tage os med indenfor i hovedbygningen og fortælle os dens historie, og bagefter kommer vi rundt i parken ved godset.

På vejen ned gør vi holdt i Køge, hvor vi besøger *Køge Museum/miniby*. Museet er nyrenoveret med flere nye tiltag.

Turen videre ned til Falster går langs Sjællands østkyst til *traktørstedet Pomle Nakke* på Falster. Her indtager vi frokosten, inden vi kører de sidste kilometer til Corselitze.

På vejen hjem vil vi køre ad Storstrømsbroen og se landskabet fra den side.

Afgang fra Gjethuset kl. 09:00 og forventet hjemkomst ca. kl. 18:00.

Pris incl. transport, frokost og diverse entre, 450,00 kr. pr. person.

Ret til ændringer forbeholdes.

Sæt allerede nu dagen i kalenderen!

Returadresse: Skansevej 30B, 3390 Hundested

Museer og arkiver

Industrimuseet Frederiks Værk
Åbningstid kontor: tirsdag-fredag kl. 10-14
www.indmus.dk, tlf. 47 72 06 05
Torvet 1, 3300 Frederiksværk

Knud Rasmussens Hus
Knud Rasmussensvej 9
3390 Hundested, Tlf. 47 72 06 05
Åbent Kl. 11 - 16. Mandag lukket

Hundested Lokalhistoriske Arkiv
Åbningstid: Mandag og onsdag kl. 10-13 og torsdag kl. 16:00 -18:00. Telefon 4798 1010
Nørregade 61 i Hundested (Biblioteket)

Krudtværket
Åbent efter aftale med Industrimuseet

V3 udstillingen er nu lukket

Sponsorer

Advokat Jacob Berner Rue (L)
3370 Melby
Tlf. 4774 2822

Bog og Idé - Frederiksværk
Nordcentret, 3300 Frederiksværk
Tlf. 4752 4001

Danske Bank
Nørregade 6
3300 Frederiksværk

Det Classenske Fideicommis
Tromnæs Alleen 2F, 4800 Nykøbing F.
Tlf. 5444 7029

Entreprenør Andreassen A/S
Møllevangsvej 107 B, 3300 Frederiksværk
Tlf. 4044 7809

Glarmesteren i Frederiksværk
Syrevej 17, 3300 Frederiksværk
Tlf. 4772 4248

Grøn Teknik
Værkstedsbakken 5 B, 3390 Hundested

Industrimuseet Frederiks Værk
Torvet 1, 3300 Frederiksværk, Tlf. 4772 0605

Kim Dencker Johansen Holding Aps
Hanehovedvej 187, 3300 Frederiksværk
Tlf. 4772 2583

Kiropraktisk klinik v/ Merethe Lyngbæk
Kirkegade 7, 3300 Frederiksværk
Tlf. 4772 4540

KTS-Entreprise
Industrivej 3, 3300 Frederiksværk
Tlf. 4777 2577

Thomsens Cykler
Vinderød Skov 3-5, 3300 Frederiksværk
Tlf. 4772 2323

Tømrermester Egon Bech A/S
Krudtværksalleen 21 B
3300 Frederiksværk
Tlf. 4772 2060

Winther A/S, Snedker- og Tømrermestre
Jernbanegade 5 , 3300 Frederiksværk
Tlf. 4772 0202, 2021 0202